

MANAGEMENTUL CLASEI

Ghid pentru profesori și învățători

MANAGEMENTUL CLASEI

Ghid pentru profesori și învățători

2007

Autoare: Bogdana Bursuc și Alina Popescu

Coordonatoare proiect: Diana Elena Tudose

Expertiză și coordonarea activității de scriere a ghidului: Alina Chiriac

Adresăm mulțumiri speciale pentru sprijinul acordat în scrierea ghidului și implementarea proiectului lui Eugen Crai, UNICEF România și Domnică Petrovai, Centrul Național de Sănătate Mintală.

Ghidul a fost creat în cadrul proiectului „Cum ar putea profesorii să prevină problemele de comportament ale elevilor - Program de formare pentru profesori privind managementul comportamental al elevilor”, finanțat de către UNICEF România și Centrul Parteneriat pentru Egalitate din fonduri primite de la Fundația pentru o Societate Deschisă.

Le mulțumim colaboratorilor:

Păduraru Victoria	Alina Grigorescu
Răducu Ani	Cristina Sima Popescu
Ghișe Clara	Geta Popovici
Miclăuș Teodor	Lilla Zsofia Pellegrini
Onaci Ana Mariana	Margarete Moroz
Zugravu Mihaela	Sara Magyari
Cercelaru Margareta	Isabela Vasilica Miholcea
Stiuș Loredana	Ligia Elena Oroș
Elena Ion	Cristina Anamaria Pârlea
Popescu Dacia	Calciu Monica
Pârvulescu Mihaela	Samson Denise
Bogdan Daniela Hortensia	Didina Enache
Roman Adina Mihaela	Mircea Gabriel Ionescu
Pavelescu Maria	Valerica Ignătescu
Căpățînă Mirela	Crina Martinescu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

BURSUC, BOGDANA

Managementul clasei : ghid pentru profesori și învățători / Bogdana Bursuc, Alina Popescu. - Buzău : Alpha MDN, 2007

Bibliogr.

ISBN 978-973-7871-94-7

I. Popescu, Alina

Cuprins:

Introducere	5
<i>Partea I Acțiuni și principii pentru funcționarea de zi cu zi a clasei de elevi</i>	<i>9</i>
Capitolul I	
Despre disciplinare	11
<i>Partea a II-a Cum gestionăm comportamentele problematice ale copiilor.....</i>	<i>23</i>
Capitolul II	
Cum definim corect o problemă de disciplină	25
Capitolul III	
Cauze ale comportamentelor problematice	37
Capitolul IV	
Măsurarea comportamentelor problematice și construirea strategiei de intervenție asupra acestora	60
Capitolul V	
Metode de modificare a comportamentelor problematice.....	73
Capitolul VI	
Despre pedeapsa. Metode alternative la aceasta.....	94
Capitolul VII	
Când problemele de disciplină nu sunt ceea ce par a fi	108

Introducere

*Stimată doamnă învățătoare / profesoară,
Stimate domnule învățător / profesor,*

Vă mulțumim pentru răgazul de a vă îndrepta atenția asupra metodelor de gestionare a comportamentelor copiilor în clasă și pentru interesul dvs. față de acest subiect!

Cum a apărut acest ghid

Ghidul de management al comportamentelor copiilor s-a născut din nevoia de a pune la dispoziție celor care modelează comportamentele copiilor un set de metode clare și practice pe care să le poată folosi în activitatea de zi cu zi.

Premisa de la care pornim

Este că fiecare învățător / profesor dorește să dezvolte copiilor cu care lucrează abilități de viață care să le asigure acestora o funcționare eficientă în societate. Suntem interesați să vedem că cei care ies „din mâna noastră de educatori” au simțul răspunderii, știu să discearnă între ce este bine și ce nu, au capacitatea de a lua decizii, sunt oameni de încredere, „sunt înarmați” cu acele prerechizite care îi ajută să reușească în ce își propun.

Orice face sau spune un învățător / profesor poate construi în acest sens. Modul cum predă lecția, cum vorbește cu elevii în pauză, propriul lui comportament în diferite situații, modul cum reacționează la comportamentele problematice ale elevilor - transmit un mesaj de învățare copiilor.

Scopul acestui ghid

Este de a vă oferi modalități prin care să transformați metodele de disciplinare în astfel de mesaje de învățare. Ce poate învăța elevul? O abordare eficientă a disciplinării de către cadrul didactic îl învață pe elev autodisciplina și asumarea responsabilității.

Ce cuprinde acest ghid

Ghidul vă propune metode și tehnici prin care puteți asigura:

- Construirea unui mediu de muncă sănătos, care să protejeze sănătatea și calitatea vieții dumneavoastră;
- Funcționarea de zi cu zi, obișnuită a clasei de elevi, astfel încât să creați un mediu de învățare eficient și o relație de încredere între dvs. și elevi, care să prevină apariția situațiilor problematice;
- Gestionarea eficientă a situațiilor dificile cu care învățătorii / profesorii se confruntă tot mai des în ultimul timp (comportamente agresive, minciună, neîndeplinirea sarcinilor etc.).

Veți găsi informații despre: cum să definim corect o problemă de disciplină, unde și cum să găsim cauzele comportamentelor problematice ale copiilor, cum să măsurăm comportamentele problematice și cum să construim o strategie de intervenție asupra acestora, metode de modificare a comportamentelor problematice, despre pedeapsă și metode alternative la aceasta.

În orice context de disciplinare există trei factori: învățătorul / profesorul, elevul care face un anumit comportament și ceilalți elevi. Singura variabilă pe care învățătorul / profesorul o poate controla este propria sa persoană. Ceea ce face profesorul, reacțiile sale în situații dificile, convingerile sale despre disciplinarea copiilor influențează ceea ce vor învăța elevii și cum se vor comporta aceștia. Chiar și lipsa unui răspuns din partea învățătorului / profesorului este un răspuns pentru elev. De aceea, dobândirea unor cunoștințe și abilități de management al comportamentelor copiilor este primul pas în procesul de disciplinare.

Ghidul pe care vi-l propunem vă sprijină în acest prim pas:

- Să înțelegeți cum se explică apariția și menținerea comportamentelor dezirabile sau cele problematice ale elevilor;
- Să dezvoltați o atitudine profesională asupra problemelor de disciplină care să vă susțină aplicarea metodelor și a principiilor gestionării clasei de elevi;
- Să anticipați răspunsurile comportamentale ale elevilor și să vă adaptați propriul comportament acestora;
- Să adoptați o poziție strategică în situațiile de disciplinare întâlnite la clasă astfel încât să promovați succesul academic, dezvoltarea socială și emoțională a copiilor;

- Să dobândiți metode practice de acțiune pe care să le puteți folosi imediat în situații concrete de management al comportamentelor copiilor;
- Să identificați soluții de rezolvare a unor probleme de disciplinare întâlnite zi de zi.

Vă vor susține pe parcursul acestui demers câteva principii de bază ale psihologiei copiilor:

- Copiii sunt diferiți, de aceea e important să tratăm fiecare elev, fată sau băiat, în mod diferit.
- Comportamentele copiilor se învață, aceasta înseamnă că îi putem învăța pe copii noi comportamente sau putem diminua frecvența comportamentelor negative.
- Comportamentele se pot explica (au o cauză) și pe baza cauzei comportamentelor putem găsi metodele cele mai eficiente de a interveni.
- Un comportament problematic al copilului este un semnal pe care trebuie să-l analizăm și să intervenim asupra lui.

Invitația noastră

Este de a experimenta metodele pe care le găsiți în acest ghid. Verificați modul în care ele funcționează în clasa dv., urmărind efectele pe care le au asupra comportamentelor copiilor. Comparați cu alte metode pe care le-ați întâlnit în experiența dvs. sau în alte studii.

O metodă poate fi considerată eficientă dacă:

- Îl învață pe elev ce să facă, ce se așteaptă de la el;
- Încurajează sau menține comportamentele dezirabile ale elevilor;
- Dezvoltă o relație bazată pe încredere și nu pe frică între învățător / profesor și elev;
- Ceilalți elevi din clasă primesc de asemenea un mesaj de învățare;
- Crește stima de sine a elevului și simțul răspunderii.

Vă invităm de asemenea, să apreciați informațiile oferite de acest ghid prin prisma câtorva criterii:

- Actualitatea informațiilor – metodele prezentate în acest ghid se bazează pe cele mai recente cercetări din domeniul psihologiei cognitiv-comportamentale aplicate în domeniul educațional;
- Utilitatea informațiilor – au fost selectate și prezentate doar acele

metode care s-au dovedit că funcționează în practică, în condițiile sistemului de învățământ românesc, care răspund nevoilor exprimate de cadre didactice;

- Validitatea științifică – au fost selectate și prezentate doar acele metode care au adus cu adevărat modificări măsurabile în comportamentele copiilor.

Sperăm ca prin metodele și exemplele oferite, acest ghid să devină un instrument la îndemâna oricărui învățător / profesor, în activitatea lui de fiecare zi.

Vă dorim studiu plăcut și spor în aplicarea metodelor oferite!

Autoarele

Pentru a oferi sugestii privind ghidul, a trimite întrebări autoarelor lui sau a solicita mai multe informații, vă așteptăm să ne contactați la:

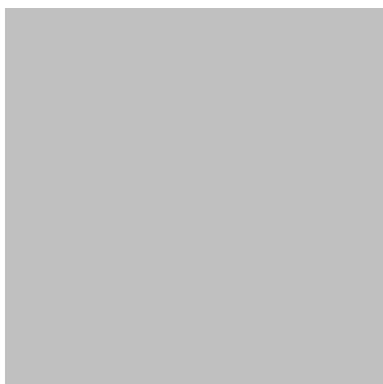
Centrul Parteneriat pentru Egalitate

Str. Vasile Alecsandri nr. 14, sector 1, București

Telefon: 031 103.17.57; 031 104.11.42

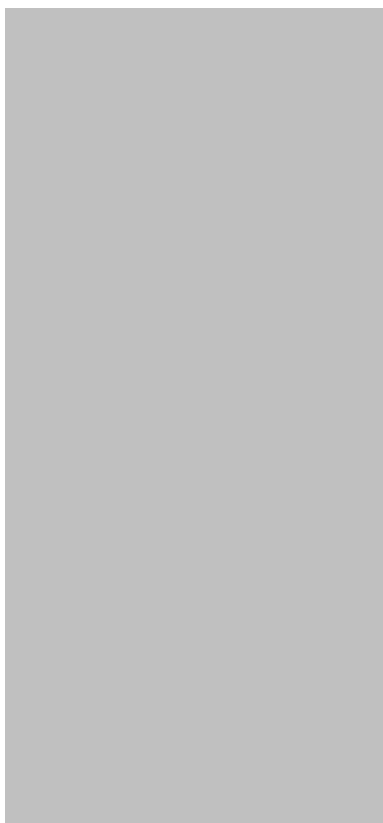
Fax: 031 103.17.58

info@cpe.ro

Partea I

**Acțiuni și principii
pentru funcționarea de zi cu zi
a clasei de elevi**

Capitolul I

Despre disciplinare. Acțiuni și principii pentru funcționarea de zi cu zi a clasei de elevi.

Ce este managementul clasei, care sunt scopurile lui, de ce este nevoie de el?

Meseria de învățător sau de profesor urmărește obiective deosebite: pregătirea copiilor și adolescenților din punct de vedere academic dar și pregătirea lor pentru viață. Schimbările continue care apar în mediul social, particularitățile curriculumului, diferențele individuale între copii, fac ca această muncă să fie una provocatoare și solicitantă în același timp.

A face managementul clasei înseamnă a utiliza un set de instrumente de gestionare a relațiilor dintre profesori și elevi pe de o parte, și dintre elevi pe de altă parte. Acest set de instrumente este oferit profesorilor și învățătorilor pentru a le facilita munca și pentru a-i ajuta să construiască un mediu de muncă sănătos.

Utilizarea acestor instrumente la clasă urmărește două scopuri egale ca importanță:

Un prim scop este de a asigura reducerea stresului pe care îl presupune munca în școală, prin gestionarea eficientă a problemelor de disciplină și a relației cu elevii.

Un al doilea scop este de a proteja sănătatea emoțională a copiilor și a le asigura dezvoltarea armonioasă. Acest aspect este deosebit de important deoarece problemele emoționale determină problemele de comportament; cele mai multe dintre comportamentele violente și situațiile de indisciplină cu care ne confruntăm în mediul școlar se datorează acestor probleme emoționale.

Un management al clasei care asigură protejarea sănătății emoționale a elevilor și reducerea problemelor de disciplină contribuie la dezvoltarea unui mediu de muncă sănătos, mai puțin stresant și solicitant. Un mediu de muncă sănătos este o resursă importantă pentru optimizarea procesului instructiv, pentru protejarea și menținerea sănătății și calității vieții profesorilor și învățătorilor.

Problemele de disciplină tot mai frecvente și dificultatea gestionării lor sunt importante surse de stres la locul de muncă. Multe situațiile care apar fac dificilă interacțiunea cu elevii și scad eficiența activității didactice. Studiile de sănătate ocupațională arată că activitatea didactică în școli este însoțită de un nivel foarte ridicat al stresului. Stresul afectează sănătatea fizică, modul în care ne simțim, modul în care ne comportăm, precum și capacitatea noastră de a ne concentra atenția sau de a lua decizii. 40% dintre profesorii care au participat la un studiu realizat de National Association of Head Teachers (UK, mai 2000) au declarat că au primit consultații și asistență medicală pe probleme de sănătate legate de stres; 25% au declarat că au simptome depresive, oboseală, cronică, stări de tensiune și iritabilitate, insomnie, ca urmare a stresului de la locul de muncă.

Stresul și simptomele stresului reprezintă un indicator al problemelor care țin de caracteristicile mediului de muncă. Dacă utilizăm metode de disciplinare care asigură un mediu de muncă sănătos putem reduce și preveni stresul.

Puteți să vă evaluați propriul nivel de stres, bifând ceea ce vi se potrivește din lista de mai jos. Cu cât bifați mai multe simptome ale stresului, cu atât nivelul dvs. de stres este mai ridicat:

Simptome la nivel fizic ▪ Oboseală; ▪ Dureri de cap; ▪ Insomnie; ▪ Dureri musculare (mai ales la nivelul umerilor și spatelui); ▪ Palpitații; ▪ Dureri în piept; ▪ Crampe abdominale; ▪ Amețeală; ▪ Tremurături; ▪ Mâini, picioare reci; ▪ Transpirație sau bufeuri de căldură; ▪ Răceli frecvente;		Simptome la nivel comportamental ▪ Mers continuu (nu poți sta jos); ▪ Agitație motorie; ▪ Ticuri nervoase (bătut din picior sau cu degetele de la mână); ▪ Mâncat frecvent; ▪ Fumat; ▪ Plâns; ▪ Ridicarea vocii „din senin” (în viața personală); ▪ Aruncat lucruri;	
---	--	--	--

Simptome la nivel mental ▪ Scăderea capacității de concentrare și de memorare; ▪ Confuzii mentale; ▪ Lapsusuri; ▪ Pierderea simțului umorului; ▪ Indecizie;		Simptome la nivel emoțional ▪ Anxietate; ▪ Nervozitate; ▪ Deprimare; ▪ Furie; ▪ Îngrijorare; ▪ Iritabilitate; ▪ Pierderea răbdării;	
--	--	--	--

Sănătatea emoțională (modul în care ne simțim, capacitatea de a fi atenți la nevoile noastre și ale celorlalți și de a răspunde la ele) este un instrument foarte important în activitatea didactică. Ca urmare, reducerea stresului la locul de muncă și protejarea sănătății emoționale a profesorilor și învățătorilor reprezintă o prioritate pentru buna desfășurare a procesului de predare-învățare și educare a copiilor pentru viață.

Studiile de psihologie arată că problemele de disciplină din clasă sunt sursa de stres cea mai semnificativă pentru profesori și învățători. Aceste studii arată că principalele efecte negative asupra sănătății noastre emoționale și a stării de bine se datorează faptului că este extrem de dificil să îi disciplinăm pe elevi așa cum am dori. Ca urmare, instrumentele care ar face posibilă disciplinarea eficientă a elevilor, care să asigure reducerea problemelor de disciplină pe termen lung, ar reprezenta un bun instrument de management al stresului pentru profesori și învățători.

Beneficii pentru profesori și învățători ale disciplinării eficiente a elevilor:

- Se reduce starea de iritabilitate și nervozitate;
- Se reduce starea de oboseală;
- Se reduc situațiile care fac dificilă desfășurarea orei;
- Crește satisfacția în muncă;
- Crește calitatea vieții la locul de muncă;

De aceea, în acest ghid vom afla alternative noi de realizare a managementului clasei, vom afla ce înseamnă a disciplina, prin ce se caracterizează o clasă disciplinată, cum pot fi gestionate comportamentele și situațiile problematice care apar în clasă, pentru a construi un mediu sănătos de muncă.

Este util pentru profesori și învățători să învețe metode noi de a face managementul clasei pentru că:

- în acest moment mulți profesori se confruntă cu probleme de disciplinare (sarcini care nu sunt îndeplinite de elevi, comportamente agresive sau de

perturbare a celorlalți elevi etc.):

- care afectează mediul de învățare;
 - care cresc nivelul stresului la locul de muncă și afectează sănătatea emoțională și funcționarea în viața de zi cu zi a cadrelor didactice;
 - pentru gestionarea cărora se consumă foarte mult timp din cadrul unei ore de clasă;
 - la care metodele de gestionare care sunt cel mai frecvent aplicate au efecte secundare negative;
 - care, nerezolvate într-o modalitate benefică, pot afecta sănătatea emoțională a copiilor;
- lipsa unor metode de disciplinare conduce către apariția și menținerea unor probleme de comportament la elevi și a unui mediu de muncă deosebit de stresant.

Ce este „disciplinarea”? Obiective ale disciplinării. Activități pentru atingerea acestor obiective.

De multe ori termenul de „disciplinare” este folosit doar pentru a denumi modalitatea de a rezolva problemele de comportament ale copiilor, acasă sau la școală. Sensul acestui cuvânt este mult mai larg și se referă la un **proces continuu de învățare**, prin care copilul este pregătit pentru gestionarea propriilor resurse (comportamente, cunoștințe, abilități).

Un sistem de disciplinare eficient cuprinde 3 elemente:

1. un mediu de învățare caracterizat prin relații pozitive, de încredere, între profesor și elevi, și între elevi;
2. metode de dezvoltare și încurajare sistematică a comportamentelor dezirabile (abordare proactivă a disciplinării);
3. metode de diminuare sau eliminare a comportamentelor indezirabile sau ineficiente (abordare reactivă a disciplinării).

Fiecare din aceste elemente trebuie să funcționeze dacă dorim ca disciplinarea să determine îmbunătățirea comportamentelor elevului. Studiile educaționale oferă metode pentru fiecare din cele 3 obiective. Abordarea fiecăruia din cele 3 elemente trebuie adaptată în funcție de vârsta copilului și de abilitățile lui de a-și regla comportamentul și de a-și asuma responsabilități.

Prin urmare:

A DISCIPLINA = înseamnă a sprijini elevii să învețe comportamente noi, dezirabile, a-i ajuta să-și dezvolte competențe și simțul responsabilității propriilor acțiuni.

Ca să aflăm care este modul cel mai eficient de a aborda disciplinarea, este util să ne stabilim mai întâi ce obiective avem în procesul de disciplinare. Cu alte cuvinte ce ne dorim ca elevii să facă sau să știe în urma procesului de disciplinare.

Listarea acestor obiective este utilă deoarece oferă un cadru de referință la care să vă raportați acțiunile de disciplinare.

În cele ce urmează vă propunem activități de stabilire a:

- obiectivelor procesului de disciplinare;
- importanței acestor obiective;
- activităților care pot fi realizate în clasă pentru a îndeplini aceste obiective.

Activitate.**Obiective ale procesului de disciplinare. Ierarhizarea lor.**

Sarcină:

Notați în cele 2 coloane obiectivele pe care le aveți în procesul de disciplinare a copiilor din clasa în care lucrați. Referiți-vă nu doar la cunoștințe și abilități legate de materiile predate, ci și la cunoștințe și abilități de bază (abilități de a relaționa cu alții, de a rezolva probleme, de a lua decizii etc.).

Dacă ar fi să apreciați aceste cunoștințe și abilități din punctul de vedere al importanței în adaptarea copilului la viața adultă, cum ați nota, pe o scală de la 0 la 100, fiecare din exemplele notate mai sus? În care 0 = această cunoștință sau abilitate nu este importantă pentru viață iar 100 = această cunoștință sau abilitate este foarte de importantă.

1. Elevii să știe (cunoștințe):	Importanța cunoștinței Scor (0-100)	2. Elevii să facă (abilități):	Importanța abilității Scor (0-100)

Activitate.

Activități pentru dezvoltarea abilităților și cunoștințelor, stabilite ca obiective în procesul de disciplinare.

Sarcină:

Enumerați câteva activități prin care puteți dezvolta abilitățile și cunoștințele, stabilite ca obiective ale procesului de disciplinare, în cadrul unei ore de curs.

Exemplu:

Obiectiv:	Activități pentru atingerea obiectivului:
1. A dezvolta elevilor capacitatea de a lua decizii.	Oferiți-le elevilor, în anumite momente ale lecției, posibilitatea de a opta dintre activitățile propuse pentru o activitate de învățator / profesor, și a anticipa posibilele consecințe ale opțiunii făcute.
	Organizați unele din exercițiile în clasă pe echipe – elevul învață să-și asume responsabilități într-un grup și să ofere / ceară informații sau feedback.
	Stabiliți regulile clasei împreună cu elevii – astfel ei învață să se implice, să-și argumenteze opinia, să-și asume responsabilități.
	
	
2.	
	
	
	
	

Important:

Cu siguranță multe din exemplele întâlnite în practica dumneavoastră se referă la situații de învățare academică (metode diverse de predare, prin care aveți obiectivul de a transmite cunoștințe dar și de a dezvolta abilități de viață elevilor).

Alte exemple se referă la situații de gestionare a conduitei elevilor în clasă, care sunt ocazii folositoare de a dezvolta abilități care fac posibilă desfășurarea optimă a procesului de predare-învățare.

Elevii învață cum să se comporte (în clasă dar nu numai) prin felul în care învățătorul / profesorul gestionează modul de a se comporta zi de zi al elevilor și situațiile problematice. Ceea ce face sau nu face învățătorul / profesorul transmite elevilor un mesaj de învățare (un comportament problematic care trece neobservat îi poate învăța că există posibilitatea de a încălca regulile fără a-și asuma vreo consecință, dacă învățătorul / profesorul ridică tonul pentru a fi ascultat, elevii învață că aceasta este modalitatea prin care cineva se poate face remarcat sau poate rezolva o problemă; observați clasele în care învățătorul folosește un ton ridicat – elevii folosesc același ton ridicat între ei și în clasă este un nivel mai ridicat de zgomot). Mesajele implicite (nonverbale sau paraverbale) pe care le transmite adultul au de multe ori un impact mai mare decât cele declarate: copilul învață mai mult din ceea ce face profesorul decât din ceea ce spune acesta.

Putem verifica eficiența unei metode de disciplinare întrebându-ne: ce învață elevul prin metoda pe care o folosesc / din modul cum am reacționat?

Ce înseamnă o clasă disciplinată? Cum ne putem asigura că dezvoltăm și menținem o clasă disciplinată.

O clasă disciplinată se caracterizează prin: 1. mediu pozitiv de învățare, bazat pe reguli clare, înțelese și acceptate de elevi și profesori despre ce trebuie să fie făcut și să nu fie făcut. Un mediu pozitiv de învățare, bazat pe relația de încredere dintre profesor și elevi, oferă contextul favorabil pentru ca metodele de management al comportamentelor elevilor să funcționeze. Este important ca elevii să se simtă în siguranță și respectați pentru ca metodele profesorului să aibă impact; 2. consecvență în aplicarea regulilor din partea profesorilor și elevilor - un mediu pozitiv și securizant de învățare este asigurat prin consistență și consecvență în activitățile de zi cu zi și în mesajele transmise;	O clasă disciplinată nu înseamnă o clasă în care nu apar comportamente problematice. Dacă ne-am propune un astfel de obiectiv acesta ar fi nerealist și nesănătos, în sensul în care
--	--

3. tratarea oricărui comportament problematic ca o oportunitate de învățare - când avem ca obiectiv să dezvoltăm simțul răspunderii și abilități de viață independentă la copii, folosim metodele de disciplinare ca instrumente de învățare și nu ca instrumente de depistare și sancționare a greșelilor.	
Beneficiile pentru învățător / profesor și pentru elev din faptul că lucrează / învață într-o clasă disciplinată: ▪ Elevii și cadrul didactic se simt confortabil să lucreze împreună și folosesc la maximum relația didactică; ▪ Performanța academică a elevilor este favorizată de un mediu pozitiv de învățare; ▪ Elevii și cadrul didactic învață sau își exersează abilități diverse de viață independentă; ▪ Se dezvoltă o relație de încredere și respect între învățător / profesor și elev.	pentru atingerea lui s-ar realiza acțiuni care să aibă impact negativ asupra sănătății emoționale și sociale a copiilor.
Pentru a dezvolta și a menține o clasă disciplinată este important ca prin activități să avem în atenție și să ne asigurăm că: ▪ Se dezvoltă / încurajează rutini eficiente ale clasei, pentru aspectele administrative. Acestea asigură un mediu clar și nu lasă prea mult loc situațiilor ambigue sau problematice. Exemplu: Copiii: ▪ își verifică lucrurile din ghiozdan la ieșirea din clasă; ▪ se asigură că banca a rămas curată; ▪ salută; ▪ ies din clasă în rând etc. Astfel de rutini sunt monitorizate și încurajate de învățător. ▪ Există reguli privind comportamentul în clasă. ▪ Metodele de disciplinare sunt ferme și corecte, și transmit un mesaj pozitiv copiilor. ▪ Programul de disciplinare îi învață pe elevi autodisciplina, astfel încât să nu fim nevoiți să corectăm același comportament problematic la nesfârșit, ci să ne bazăm pe capacitatea elevului de a-și gestiona propriile comportamente. Acest obiectiv ne orientează spre metode care îi învață pe elevi ce să facă, și nu doar îi sancționează pentru ceea ce nu fac bine. ▪ Suntem “înarmați” cu timp, efort și răbdare; un program de gestionare a comportamentelor este un proiect pe termen lung.	

Despre regulile de disciplinare. Cum le stabilim.

O metodă la îndemâna învățătorului / profesorului se referă la instituirea unor reguli simple în clasă, care să faciliteze învățarea și să minimizeze situațiile problematice. De multe ori presupunem că regulile de comportare în clasă sunt cunoscute și înțelese de către elevi, că este de la sine înțeles cum trebuie să se comporte un elev.

Mai degrabă comunicăm în mod indirect care sunt regulile clasei: prin reacțiile noastre la comportamente care sunt în conformitate cu aceste reguli sau care le încalcă. Cu alte cuvinte, elevii sunt puși în situația de a învăța prin încercare-eroare ce se așteaptă de la ei. Nu putem aștepta însă ca elevii să facă erori (= să apară comportamente problematice) pentru a comunica o regulă. Mai eficient este să avem și să încurajăm un set de reguli simple și clare care să fie comunicat elevilor, reamintit și revizuit periodic.

Un astfel de set de reguli se poate crea din primele zile de școală (așa cum stabilim că elevul trebuie să ridice mâna pentru a pune o întrebare sau a da un răspuns). Acesta este primul pas spre a ne asigura că vom obține ordinea pe care ne-o dorim în clasă.

Sugestii privind stabilirea și respectarea regulilor clasei:

1. Elevii să fie implicați în stabilirea lor - aceasta pentru că este mai probabil ca ei să respecte, să sesizeze când nu funcționează și să înțeleagă la ce folosește o regulă la stabilirea căreia au contribuit. Putem implica elevii de orice vârstă în stabilirea regulilor, nu doar pe cei mari. Câteva reguli pot fi sugerate de către profesor.
2. Să fie formulate simplu, la obiect și să fie ușor de reținut – acest aspect poate fi verificat întrebând elevii ce înțeleg că trebuie să facă/să nu facă pentru ca regula să fie respectată.
3. Numărul lor să fie în jur de 5-7.
4. Fiecare regulă să fie stabilită pornind de la un obiectiv / rezultat la care se ajunge prin respectarea regulii.
5. Să fie formulate în termeni pozitivi. Exemplu: „ne așezăm în bancă când clopoțelul sună pentru începerea orei”, în loc de “nu întârziem la ore”. Este important ca regula să specifice ce trebuie să facă elevul, nu ce nu trebuie să facă.
6. Să fie explicate elevilor astfel încât aceștia să înțeleagă necesitatea și utilitatea și să-și dea acordul în privința lor.

7. Să fie vizibile – să fie prezentate verbal și vizual (scrise pe o planșă, copiate de elevi pe un caiet). Elevii mici pot să le deseneze și de asemenea se pot organiza jocuri de rol pentru a explica fiecare regulă.
8. Să fie comunicate părinților – pentru a se obține suportul în promovarea lor.
9. Să fie reamintite periodic (nu doar când sunt încălcate) – stabilim în prealabil momente ale săptămânii pentru reamintirea regulilor.
10. Să fie revizuite împreună cu elevii – este necesară revizuirea periodică a regulilor împreună cu elevii pentru a putea adapta regulile la situațiile noi cu care ne confruntăm sau la schimbările care apar în școală, clasă.
11. Să fie respectate de către învățător / profesor – regulile stabilite de comun acord, reprezintă o regulă pentru toată lumea care participă la stabilirea lor (deci și pentru profesor sau învățător, nu doar pentru elevi).
12. Să fie respectate consecvent - mesajul pe care îl transmite o situație în care regula a fost trecută cu vederea este mai puternic decât cerința de a respecta regula.
13. Să fie susținute / încurajate la elevi în modalități diferite - deși regulile sunt aceleași pentru toți elevii, aceștia pot fi motivați diferit pentru a le respecta. Stabilirea regulii nu garantează respectarea. Ca urmare, este necesar ca respectarea regulii să fie încurajată, remarcată și apreciată la elevi.

De ce este util să respectăm aceste principii în stabilirea regulilor clasei?

Respectând aceste principii ne asigurăm că elevii interacționează cu regulile și, și le asumă. Nu putem ajunge la un astfel de rezultat dacă oferim elevilor doar o listă de reguli pe care le vor avea de urmat și nici dacă vom declara regulile doar când sunt încălcate. În plus, elevii trebuie să vadă diferența între ce se întâmplă dacă respectă regulile și ce se întâmplă dacă nu le respectă. O dată cu stabilirea regulilor, trebuie să stabilim ce se întâmplă dacă ele nu sunt respectate; ce consecințe trebuie să își asume cel care nu le respectă. De asemenea, elevii trebuie să înțeleagă ce consecințe pozitive are respectarea regulii, și să primească aceste consecințe pozitive atunci când respectă regula. Ne asigurăm că regulile sunt urmate nu doar când aplicăm consecințe pentru nerespectarea regulii, ci mai ales când aplicăm consecințe pentru respectarea ei.

Exemplu: Și la ora de matematică și la cea de chimie elevii trebuie să respecte regula de a ridica mâna pentru a răspunde. Profesorul de chimie însă ia în considerare și răspunsurile elevilor care nu au ridicat mâna. În consecință, la ora de chimie elevii au mai mult tendința de a răspunde neîntrebați decât la ora de matematică. Chiar dacă este vorba de aceiași elevi și de aceeași regulă, gradul în care este respectată diferă. Diferența vine din modul în care este pusă

MANAGEMENTUL CLASEI

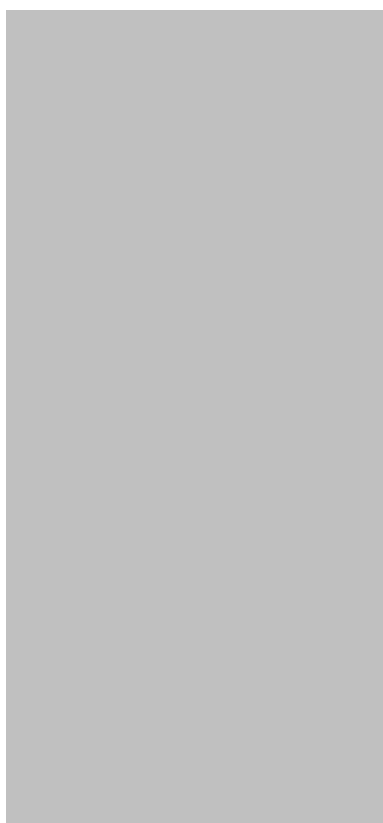
în aplicare și de consistența cu care este aplicată.

Regulile în sine nu asigură disciplina în clasă, ci modul cum sunt aplicate aceste reguli și mesajul pe care îl transmitem aplicându-le. La acestea se adaugă rutinele clasei, monitorizarea frecventă a comportamentelor elevilor și răspunsul consistent la respectarea / nerespectarea regulilor.

Partea a II-a

Cum gestionăm comportamentele problematică ale copiilor

Capitolul II

Cum definim corect o problemă de disciplină

Cum definim o problemă de disciplină?

Când apar comportamente problematice

Chiar dacă am stabilit de la început reguli ale clasei, rutini, o relație foarte deschisă cu copiii, este normal să apară comportamente problematice. Chiar și într-un mediu pozitiv de învățare adulții stabilesc limite care nu sunt pe placul elevilor.

Pași în gestionarea comportamentelor problematice:

Primul pas: definirea comportamentelor

Fiecare profesor sau învățător poate identifica cu ușurință probleme de disciplină, precum agresivitate, refuz, sfidare, ignorare etc. Aceste probleme împiedică desfășurarea optimă a orelor de clasă și eficiența învățării.

De multe ori, soluționarea acestor probleme este dificilă deoarece sub denumirea acestor probleme se “ascund” mai multe aspecte care trebuie gestionate. De exemplu, spunem că ne confruntăm cu probleme de agresivitate, atunci când avem în clasă copii care scipă colegii, care îi îmbrâncesc pe ceilalți în pauze, care înjură sau care îi amenință pe colegi sau pe profesori. Ca urmare, reducerea frecvenței problemelor de agresivitate este un proces dificil atât timp cât dorim să construim o strategie de reducere a agresivității, dar nu abordăm pe rând comportamentele pe care le observăm la copii și pe care le reunim sub denumirea de agresivitate.

Prima etapă în rezolvarea acestor probleme de disciplinare este definirea lor specifică, adică identificarea comportamentelor problemă, care se doresc a fi remise sau eliminate.

Această etapă se numește **operaționalizarea problemei** și presupune identificarea comportamentelor pe care un elev le face și care sunt ținta modificării. Psihologia comportamentală și instrumentele de management al clasei ne oferă metode de modificare a comportamentelor problematice, dar nu ne oferă metode de ameliorare a unor probleme vag definite precum agresivitate, indisciplină, neatenție.

Ca urmare, pentru fiecare situație problematică trebuie identificate comportamentele care apar și care ne fac să punem diferite etichete (obraznic, neatent etc.) atunci când le observăm.

Activitate**Sarcină:**

Operaționalizați problemele de disciplină cu care vă întâlniți la clasă după exemplele de mai jos:

Situația problemă	Operaționalizarea problemei
Ioana este neatentă în ore.	- Ioana nu realizează toate sarcinile primite în timpul orei. - Ioana vorbește cu colegul de bancă. - Ioana cere lămuriri colegului din față.
Ionuț este indisciplinat.	- Ionuț face remarci ironice la adresa colegilor. - Ionuț vorbește în același timp cu un alt coleg. - Ionuț răspunde fără să ridice mâna.
.....	- - - -
.....	- - - -
.....	- - - -
.....	- - - -

**Dezavantaje în folosirea etichetelor (probleme definite vag)
în procesul de management al clasei**

1. **Etichetele nu ghidează intervenția pentru soluționarea problemei**, deoarece sunt ambigue: ele pot însemna lucruri diferite pentru diferite persoane.

Exemplu: agresiv pentru o persoană poate însemna că înjură pe ceilalți, pentru altă persoană înseamnă că trânteste obiecte. Ca urmare dacă spunem că un elev este agresiv nu vom ști ce anume trebuie făcut: gestionată relația lui cu colegii sau modul în care el interacționează cu obiectele.

2. **Etichetele sunt folosite în mod eronat ca explicații pentru comportamentele problematice** și descurajează intervenția pentru rezolvarea problemei.

Exemplu: spunem că un elev trânteste caietul pentru că este agresiv și este agresiv pentru că trânteste caietul (definiție circulară). În această situație suntem tentați să considerăm că nu există nici o soluție pentru modificarea acestui comportament agresiv (trânteste caietul), deoarece el se datorează faptului că elevul este agresiv. Etichetele pot fi folosite pentru a denumi o clasă de comportamente, dar aceste comportamente trebuie identificate și descrise specific atunci când se dorește modificarea lor.

3. **Etichetele aplicate elevului în urma observării mai multor comportamente devin o etichetă pentru persoană.**

Exemplu: elevul obraznic (etichetă ce desemnează elevul la care au fost observate următoarele comportamente: răspunde neîntrebat, vorbește cu colegii în timpul orei, încalcă regulile clasei), elevul dezordonat (etichetă ce desemnează elevul la care au fost observate următoarele comportamente: folosește un singur caiet pentru mai multe discipline, are caietele pătate). Aplicarea unei etichete negative unui elev determină generalizarea opiniei negative asupra aceluia elev.

Exemplu:

Dacă spunem că un elev este obraznic, vom fi tentați să observăm mai degrabă și alte comportamente negative ale elevului, să considerăm negative comportamente neutre (merge să ude buretele sau cere o lămurire colegului de bancă) sau să facem judecăți sau predicții negative legate de acel elev (x nu va reuși, nu îi cer lui x, nu am încredere în el, pentru că e obraznic). În acest fel, etichetele aplicate persoanei scad probabilitatea modificării comportamentelor sale nedorite și cresc probabilitatea deteriorării relației dintre profesor și elev.

**Beneficii aduse de definirea concretă a comportamentelor
în procesul de management al clasei**

1. Comportamentele sunt obiective și măsurabile. Mai multe persoane care observă aceeași situație, pot înregistra și fi de acord în legătură cu apariția comportamentului problematic și caracteristicile lui: frecvență, durată, intensitate, latență. Acest aspect reduce ambiguitatea situației, divergențele de opinie dintre profesori sau dintre profesori și părinți.
2. Identificarea și descrierea specifică a unui comportament permite identificarea cauzelor comportamentului și construirea unei strategii de intervenție pentru modificarea lui și ameliorarea problemei de disciplină.
3. Identificarea specifică a comportamentelor problematice permite menținerea relației pozitive dintre elev și profesor, deoarece permite distincția între comportament și persoană; ceea ce reprezintă o problemă este comportamentul și nu persoana care l-a produs. Dacă persoana ar fi problema asta înseamnă că indiferent de comportamentele pe care le face aceasta ar reprezenta o problemă în continuare, iar acest lucru nu se întâmplă în situațiile în care comportamentul se schimbă.

Exemplu:

Un copil “problemă”, nu mai reprezintă o problemă pentru profesor atunci când își face temele, răspunde corect la întrebări, răspunde doar când este numit, adică atunci când nu mai face comportamentele nedorite.

Cum putem ști dacă am identificat și am definit corect comportamentele care descriu problema de disciplină?

Pentru definirea corectă a unui comportament care se dorește a fi modificat este necesar:

- Identificarea exactă a ceea ce persoana respectivă spune sau face;

Comportamente care se doresc a fi modificate pot fi:

verbale (ex. înjură, răspunde neîntrebat)	nonverbale (se ridică din bancă, lovește colegul din față cu caietul)
reprezintă un exces (remarci ironice la adresa colegilor)	reprezintă un deficit (realizarea temelor de casă)

- **Distincția între comportamente și stări interne (emoții: trist, furios).** „Este supărat” nu este un comportament – acest comportament nu poate fi înregistrat obiectiv de mai mulți observatori, deoarece aceasta este o stare emoțională și fiecare observator va înregistra dacă elevul este supărat folosind propria definiție, subiectivă, asupra modului în care se comportă o persoană atunci când este supărată. Starea emoțională nu poate fi înregistrată, în schimb, exprimarea în comportamente a acestei stări emoționale poate fi înregistrată obiectiv. De exemplu, observatorii pot înregistra dacă elevul vorbește cu colegii sau nu, dacă pleacă din clasă sau nu, dacă plânge sau nu; acestea sunt comportamente.
- **Distincția între comportamente și alte stări (a învăța, a fi atent).** “A fi atent” nu este un comportament - acest comportament nu poate fi înregistrat obiectiv de mai mulți observatori; comportamente care descriu starea de a fi atent sunt: pune întrebări pe marginea textului, subliniază textul, notează în caiet, continuă prompt citirea textului când este numit etc.
- **Distincția între comportamente și atitudini (responsabil, înțelegător).** “Responsabil” nu este un comportament - acest comportament nu poate fi înregistrat obiectiv de mai mulți observatori; comportamente care descriu atitudinea de a fi responsabil sunt: verifică dacă a luat toate obiectele care îi aparțin la plecarea din clasă, dă telefon să anunțe părinții că întârzie etc.
- **Distincția între comportamente și rezultate (teme, curățenie).** “Teme” nu este un comportament - acest comportament nu poate fi înregistrat obiectiv de mai mulți observatori; comportamente sunt: se așează la birou, deschide cărți, caiete, citește sarcina temă, scrie etc.
- **Distincția între comportamente și valori (onestitate, adevăr).** Onestitate nu este un comportament - acest comportament nu poate fi înregistrat obiectiv de mai mulți observatori; comportamente care descriu valoarea de onestitate sunt: oferă informații la cerere, face ce spune etc.

În concluzie, operaționalizarea unei probleme de disciplină înseamnă definirea ei în comportamente. Pentru operaționalizarea unei probleme de disciplină este necesar să identificăm specific ce face sau ce spune elevul, fie că este un deficit, fie că este un exces. De aceea, comportamentele identificate trebuie să indice ce face elevul, nu ce nu face și trebuie să fie desemnate prin verbe la **diateza activă și la forma afirmativă**.

În cele ce urmează vă prezentăm un exemplu de operaționalizare a unei probleme de disciplină și o grilă cu ajutorul căreia să verificați dacă problemele definite de dvs. sunt sau nu în termeni de comportamente.

Tabel. Operaționalizarea unei probleme de tipul “Elevul X sfidează profesorul”:

Problema de disciplină	Corect	Inc corect
Elevul X sfidează profesorul.	Tace când este întrebat. Privește spre fereastră. Se joacă cu telefonul mobil. Petrece timp cu alți colegi care au aceleași comportamente.	Nu răspunde când este întrebat. Nu se uită la profesor. Nu este atent. Se lasă influențat de alți colegi care au atitudine negativă față de profesor.

Tabel. Exemple de verbe la diateza activă, care descriu acțiuni, aflate în exces sau în deficit, direct observabile:

(Ce face elevul, NU ce nu face)

Subliniază cu creionul	Arată cu degetul	Deschide ușa cu piciorul
Repetă	Numără	Trânțește
Scrie	Strigă porecle	Scrie mesaje pe telefon
Completează	Se ridică	Se machează
Șterge	Merge	Citește ziare / reviste
Vorbește	Aleargă	Lovește cu pumnii
Se întoarce cu spatele	Întârzie	Lovește cu picioarele
Cere	Înjură, precum “...”	Pune
Întreabă	Dă	Ia

Tabel. Ce sunt și ce nu sunt comportamentele.

Ce sunt comportamentele	Ce nu sunt comportamentele
1. sunt acțiuni observabile ale unei persoane; dacă doi observatori sunt în proximitatea persoanei pot înregistra același lucru. 2. sunt acțiuni măsurabile, tocmai pentru ca pot fi observate; se pot înregistra caracteristici precum frecvență pe unitatea de timp stabilită, durată, intensitate, latență. 3. se învață, deci se pot modifica; de exemplu, învață să anunț profesorul că nu m-am pregătit (să mă scuz) ca metodă de a nu fi ascultat în acea zi. 4. sunt predictibile, adică pot fi anticipate; de exemplu, anticipez că se va scuza că nu s-a pregătit, ori de câte ori dorește să nu fie ascultat. 5. sunt guvernate de legi care pot fi cunoscute și aplicate în situații de muncă și de viață personală pentru modificarea comportamentelor.	1. nu sunt etichete de tipul: corect, cuminte, creativ, comunicativ, politicos, leneș etc. 2. nu sunt atitudini de tipul: responsabil, proactiv, înțelegător, cooperativ etc. 3. nu sunt stări de tipul: a dormi, a sta pe scaun, a învăța sau stări emoționale 4. nu sunt valori de tipul: spirit de familie, parteneriat, onestitate, adevăr etc. 5. nu sunt rezultate de tipul: mâncare, teme, desene, curat / curățenie.

Ce înseamnă comportament problematic în clasă

În orice școală sau în orice clasă de elevi putem vedea multe comportamente care ne deranjează. Dacă ar fi să avem o reacție pentru fiecare comportament pe care îl vedem sau să le gestionăm pe toate, atunci întregul nostru timp profesional și personal ar putea fi consumat de acest lucru. Ca urmare este nevoie să decidem asupra căror comportamente este important să intervenim pentru a le modifica.

Cum putem decide care cum comportamentele problematice care trebuie reduse cu necesitate și care sunt comportamentele care țin de specificul vârstei sau alți factori și care nu necesită o intervenție urgentă? Studiile de psihologia copilului oferă o serie de indici care ne ajută să decidem care comportamente sunt problematice și trebuie gestionate și care nu.

Comportamente problematice sunt:

- Comportamentele care pun copilul sau pe alții în pericol (periclitează sănătatea fizică sau emoțională).
- Comportamentele necompliance față de așteptările și cerințele rezonabile ale adultului, adică comportamente care fac dificilă desfășurarea procesului de predare-învățare în clasă.
- Comportamentele care interferează cu menținerea relațiilor sociale pozitive.

Ce facem când apar comportamentele problematice în clasă?

De multe ori, gestionăm situațiile problematice prin reacția noastră spontană la comportamentul copilului. Această reacție nu ia în considerare modul în care va fi afectat comportamentul copilului / al celorlalți elevi.

În orice situație de disciplinare există 3 variabile:

- profesorul;
- elevul care face comportamentul problematic;
- ceilalți elevi din clasă.

Singura variabilă pe care profesorul o poate utiliza / controla este propriul său comportament. **Comportamentul profesorului decide dacă situația este sau nu controlată.** De aceea este important ca profesorul să știe ce comportament să aleagă ca răspuns la o situație problematică, astfel încât celelalte 2 variabile implicate - elevul care a făcut comportamentul problematic și ceilalți elevi din clasă - să fie influențate în mod pozitiv, eficient.

Când apare un comportament problematic, profesorul răspunde în funcție de modul cum își explică / interpretează respectivul comportament. Ceea ce gândim despre comportamentul problematic influențează ceea ce facem în consecință.

Exemplu:

Dacă consider că elevul răspunde neîntrebat pentru că nu mă respectă, mă voi enerva și îl voi amenința că îl dau afară dacă nu învață să ridice mâna. Dacă consider că răspunde neîntrebat pentru că dorește să arate că s-a pregătit pentru oră, îi voi zâmbi îngăduitor și îi voi cere să îmi lase și pe ceilalți să se gândească la răspuns.

Cu alte cuvinte, la același comportament problematic al unui elev putem reacționa diferit în funcție de explicația pe care o atribuim acelui comportament. Tabelul de mai jos prezintă alte exemple de explicații pe care le putem avea pentru comportamentele elevilor și urmările lor (ce suntem tentați să facem și ce efect are acest lucru asupra elevului).

Tabel. Ce gândim de obicei și cum reacționăm la comportamentele problematice ale copiilor.

"Elevul e rău"	
Când gândește astfel, profesorul are tendința: ▪ să eticheteze ca și "rău" copilul, în fața clasei sau a părinților; ▪ să pună pe seama elevului orice rezultat negativ; ▪ să folosească metode autoritare de disciplinare; ▪ să evite să încerce noi metode de disciplinare; ▪ să nu aprecieze progresele mici ale elevului, să ignore comportamentele adecvate ale acestuia; ▪ să generalizeze această etichetă și asupra performanței academice a elevului (elevul devine "rău" și la învățătură).	Consecințe pentru elev: ▪ crede el însuși că este rău și acest lucru nu se poate schimba; ▪ pune pe seama acestui lucru orice comportament pe care îl face; ▪ stima de sine poate fi afectată; ▪ performanța academică poate scădea; ▪ interesul elevului față de tot ce se întâmplă în clasă este scăzut.

“Elevul nu mă respectă”	
Când gândește astfel, profesorul are tendința: ▪ să considere orice comportament problematic al elevului ca o confirmare a acestei convingeri; ▪ are o reacție emoțională mai puternică atunci când elevul face un comportament problematic – se enervează, se înfurie, se întristează etc. ▪ să pedepsească elevul pentru ca nu a fost respectuos (scăderea notei, scăderea notei la purtare, scos afară din clasă etc.).	Consecințe pentru elev: ▪ se simte neînțeles; ▪ se simte marginalizat; ▪ scade performanța academică la obiectul respectiv; ▪ învață că relaționarea cu adulții este dificilă ;
“Elevul nu a înțeles ce am spus”	
Când gândește astfel, profesorul are tendința: ▪ de a merge la elev și de a-i repeta; ▪ de a verifica dacă a înțeles sarcina; ▪ de a-l întreba dacă o poate face; ▪ de a-l întreba cu ce va începe pentru realizarea ei; ▪ de a-i preciza elevului momentul când trebuie să se apuce de sarcină și momentul în care trebuie să o finalizeze.	Consecințe pentru elev: ▪ se simte important și respectat că profesorul îi acordă atenție individual; ▪ se simte motivat să se apuce de sarcină; ▪ are o atitudine pozitivă față de relația cu profesorul; ▪ își dezvoltă o preferință specială pentru obiectul de studiu respectiv.

Din interacțiunea cu elevii și experiența noastră didactică ne-am format diferite explicații despre motivele pentru care elevii fac anumite comportamente. Unele dintre aceste explicații pot fi generalizate, altele nu.

Dacă explicația pe care o dăm unui comportament problematic este cea reală, atunci, efectele reacției noastre sunt benefice pentru elev, pentru rezolvarea pe termen lung a problemei de disciplină și pentru menținerea relației de respect și încredere reciprocă cu elevul.

Cum putem verifica dacă modul cum explicăm și răspundem la comportamentul problematic al elevului este o metodă de disciplinare eficientă sau nu?

Tehnică de a verifica eficiența metodei de disciplinare

1. Luați un exemplu concret de situație problematică și notați care a fost răspunsul dv.

Situație problematică

.....

Răspuns la situația problematică

.....

2. Apoi analizați acest răspuns folosind următoarele întrebări:

- Ce a învățat elevul în urma acestei metode?
- Ce au învățat ceilalți elevi din clasă?
- A înțeles elevul legătura între comportamentul lui și metoda pe care am aplicat-o?
- Cum mă simt:
 - Ușurat
 - Vinovat
 - Mândru că am avut dreptate
 - Calm
 - Îngrijorat
 -
 -
 -
- Cum s-a comportat elevul după momentul în care am aplicat respectiva metodă de disciplinare.....
 - mai repetă comportamentul problematic?
 - se izolează, se retrage?
 - face alte comportamente problematice?
 - mă sfidează?
 - face ceea ce i-am cerut?
- Cum pot caracteriza relația pe care o am cu elevul după momentul în care am aplicat respectiva metodă de disciplinare?

.....

.....

.....

Capitolul III

Cauze ale comportamentelor problematice

De ce apar și se mențin comportamentele problematice?

Cele mai multe comportamente le învățăm observând că alții le fac. Primul pas atunci când învățăm să facem un comportament este să încercăm să îl facem și noi. Dacă vom continua sau nu să facem respectivul comportament depinde de efectele pe care propriul nostru comportament le produce asupra noastră.

Exemplu:

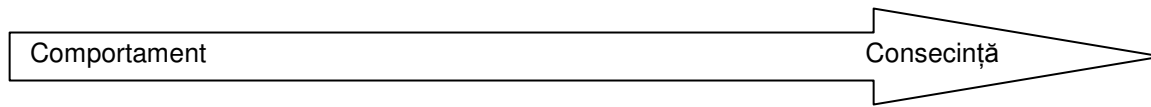
Cu toții folosim umbrela atunci când plouă. Nici unul dintre noi nu s-a născut știind acest lucru. L-am învățat observând la alții cum îl fac și văzând că este folositor.

Orice comportament este făcut numai dacă este urmat de consecințe pozitive (stări, emoții, beneficii materiale, aprecieri etc. care urmează comportamentului): obținerea unor efecte pozitive sau evitarea unor consecințe negative.

Exemplu:

*Revenind la folosirea umbrelei, o doamnă care așteaptă în stația de autobuz **deschide umbrela** (comportament) când începe să plouă. Acest comportament o ajută **să se ferească de ploaie** (consecința pozitivă, beneficiu). Ca urmare, ea va deschide umbrela ori de câte ori va dori să se ferească de ploaie. Acest comportament se menține datorită faptului că este urmat de beneficii imediate. Comportamentul nu ar mai fi executat dacă beneficiile imediate nu ar urma comportamentul (exemplu: dacă doamna ar deschide umbrela, iar ploaia ar uda-o în continuare)*

sau dacă ar fi posibile alte comportamente care să ofere beneficii imediate mult mai mari (exemplu: comportamentul de a se urca în mașina personală).

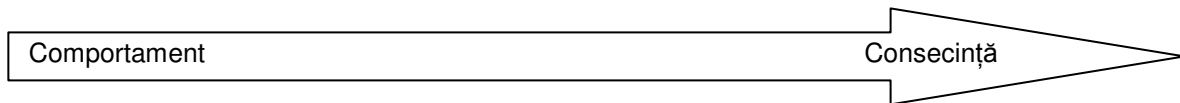

Deschide umbrela. (și imediat) Ploaia nu o mai udă

Comportamentul de a deschide umbrela este mult mai probabil în viitor.

Putem considera un alt exemplu pentru a verifica cum comportamentele apar și se mențin datorită consecințelor imediate pozitive care le urmează.

De exemplu, să ne imaginăm că am ales un măr mare și roșu și începem să **mușcăm** din el (comportamentul). Comportamentul nostru de a mușca din măr ne aduce un beneficiu imediat - **gustul plăcut și savoarea mărului** (consecința pozitivă, beneficiu). Comportamentul nostru de a mușca din măr va continua eventual până la terminarea mărului dacă beneficiile continuă să apară. Dacă, în schimb, mușcăm din măr o parte stricată și gustul este amar și neplăcut, comportamentul nostru de a mușca din măr se va opri brusc pentru că dispar beneficiile imediate ale comportamentului.

Mușcăm din măr. (și imediat) Gustul plăcut și savoarea mărului.

Comportamentul de a mușca din măr este mult mai probabil să apară în viitor.

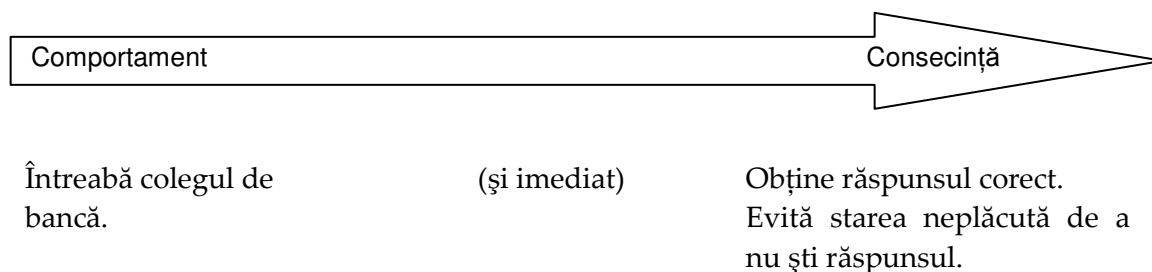
În concluzie comportamentele apar și se mențin, datorită consecințelor pozitive imediate care le urmează.

Principiu 1:
Dacă un comportament apare și este urmat de consecințe pozitive imediate, apariția comportamentului în viitor este întărită. Spunem că un comportament este întărit de consecințele sale imediate atunci când crește probabilitatea apariției lui în viitor.

Același principiu se aplică și pentru comportamentele copiilor.

Exemplu:

*Un elev care nu știe răspunsul la o întrebare dată de profesor în clasă, îl întreabă pe colegul de bancă. Comportamentul de a întreba colegul de bancă este urmat de beneficii imediate: **răspunsul corect al colegului la întrebare, evitarea stării neplăcute de a nu cunoaște răspunsul.** Acest comportament va continua atât timp cât va fi urmat de răspunsurile corecte ale colegului și se va opri în situația în care va fi urmat de refuzul colegului de a răspunde la întrebare sau de obținerea unor răspunsuri greșite.*

Comportamentul de a întreba colegul de bancă este mult mai probabil să apară în viitor.

În concluzie:

Comportamentele apar și se mențin datorită consecințelor pozitive și imediate care le urmează.

Aceste consecințe pozitive și imediate se numesc întăriri și putem spune că comportamentele sunt întărite de consecințele lor pozitive imediate.

Putem împărți consecințele pozitive imediate ale comportamentelor în două categorii în funcție de beneficiul pe care îl aduc persoanei care face comportamentul:

- îi oferă ceva ce își dorește;
- îl scapă de ceva ce nu își dorește.

Consecințe pozitive imediate	Tipuri de întăriri
Oferă ceva ce își dorește.	Întărire pozitivă (se obține ceva)
Scapă de ceva ce nu își dorește.	Întărire negativă (se elimină ceva)

Această împărțire este utilă pentru că intervenția în scopul eliminării comportamentului este diferită, în funcție de tipul de întăriri care îl mențin.

Observație:

Dacă o consecință pozitivă imediată nu determină menținerea comportamentului, atunci ea nu este o întărire.

Nu orice consecință pozitivă imediată a comportamentului este o întărire. Sunt întăriri doar acele consecințe care cresc frecvența, durata comportamentului sau care fac ca acel comportament să se mențină.

Exemplu:

Dacă o consecință pozitivă ca lauda („bravo”) urmează imediat unui comportament realizat și după asocieri repetate cu comportamentul nu determină creșterea acestuia, atunci ea nu este o întărire pentru acel elev și pentru acel comportament.

Dacă remarcăm efectul pozitiv al administrării acestei consecințe (lauda) la alt elev sau la alt comportament al aceluiași elev, atunci, pentru noua situația putem spune că lauda este o întărire.

**Beneficii aduse de cunoașterea întăririlor
pentru managementul clasei**

Dacă comportamentele problematice apar și se mențin datorită consecințelor pozitive imediate care le urmează, atunci eliminarea consecințelor pozitive imediate va determina reducerea sau eliminarea acestor comportamente.

Metodele de eliminare a consecințelor pozitive și imediate reduc apariția comportamentelor problematice pe termen lung și permit înlocuirea lor cu comportamentele dorite.

Care este diferența între consecințele imediate ale unui comportament și cele care apar într-un termen mai lung?

Principiul care descrie apariția și menținerea comportamentelor precizează faptul că beneficiile sau consecințele pozitive ale comportamentelor trebuie să fie imediate. Consecințele pe termen lung nu modifică comportamentul.

Exemplu:

Cunoaștem beneficiile pe termen lung ale practicării exercițiului fizic asupra sănătății. Cu toate acestea, nu toți dintre noi practicăm sistematic exercițiul fizic.

Cunoaștem beneficiile pe termen lung ale unui comportament alimentar sănătos. Cu toate acestea, nu toți dintre noi practicăm sistematic exercițiul fizic sau mâncăm sănătos.

Aceasta pentru că beneficiile pe termen scurt sunt cele care au un impact mai mare asupra comportamentului.

Gustul plăcut și savoirea alimentelor mai puțin sănătoase (carne prăjită) sunt beneficii care urmează imediat comportamentului de ingestie a acestora, pe când ingestia alimentelor sănătoase (legume fierte, puțin sărate) nu este urmată de beneficii imediate. Ca urmare, dietele medicale sau dietele pentru scăderea în greutate sunt mai dificil de urmat pentru că nu aduc beneficii imediate.

Importanța consecințelor imediate poate fi verificată și pentru alte comportamente.

Exemplu:

Comportamentul social - atunci când vorbim cu cineva, faptul că celălalt ne privește, dă aprobator din cap, râde, ne întărește comportamentul de a vorbi. Dacă aceste consecințe pozitive nu ar apare imediat, ci doar la interval de jumătate de oră, comportamentul nostru de a vorbi s-ar opri și probabil am solicita ca aceste consecințe să fie imediate, altfel spus, am solicita să fim „ascultați”.

Cu cât timpul scurs între un comportament și apariția comportamentului este mai mare, cu atât consecința are o putere mai mică asupra menținerii comportamentului. Aceasta deoarece comportamentul nu mai este asociat cu beneficiul pe care îl aduce; în lipsa asocierii cu un anumit beneficiu, comportamentul nu mai apare, conform principiului 1.

Principiu 2:
Consecințele imediate modifică comportamentul. Consecințele pe termen lung nu modifică comportamentul.

Același principiu se aplică și pentru comportamentele copiilor.

Exemplu:

Un elev, care nu a învățat și este la o lucrare de control, copiază. Acest comportament îl ajută pe elev să reducă starea emoțională neplăcută, precum teamă, rușine. Ca urmare, comportamentul de a copia este întărit de consecințele sale imediate. Consecințele imediate sunt sigure, certe. Cele pe termen lung sau viitoare sunt probabile, adică este posibil să fie prins

copiind și sancționat, dar nu este sigur. Consecințele pozitive imediate urmează de fiecare dată comportamentul de a copia, pe când cele pe termen lung nu. De asemenea, scurgerea timpului scade probabilitatea ca acele consecințe negative să fie asociate cu comportamentul. Ele sunt mai degrabă asociate cu alte aspecte care le preced imediat: colegii foșnesc prea tare, profesorul s-a apropiat prea mult de bancă.

Tabel. Analiza consecințelor unui comportament negativ.

Compor-tament	Consecințe	Pozitive / Negative	Imediate / Viitoare	Certe / Incerte = Uncertain*
Copiază la lucrare	Primește nota 1 pentru că a copiat.	N	V	U
	Este muștrat de către profesor	N	V	U
	Se simte bine pentru că a aflat rezolvarea la problema/ sarcina din lucrare.	P	I	C
	Este muștrat de către părinți.	N	V	U
	Se simte mai bine pentru că știe că are mai puțin șanse de a primi o pedeapsă / muștrarea.	P	I	C

* pentru formarea acronimului care descrie tipul consecinței utilizăm pentru „incert”, echivalentul în limba engleză, „uncertain”.

PIC – pozitive imediate certe

NIC – negative imediate certe

PIU – pozitive imediate uncertain (incerte)

NIU – negative imediate uncertain (incerte)

PVC – pozitive viitoare certe

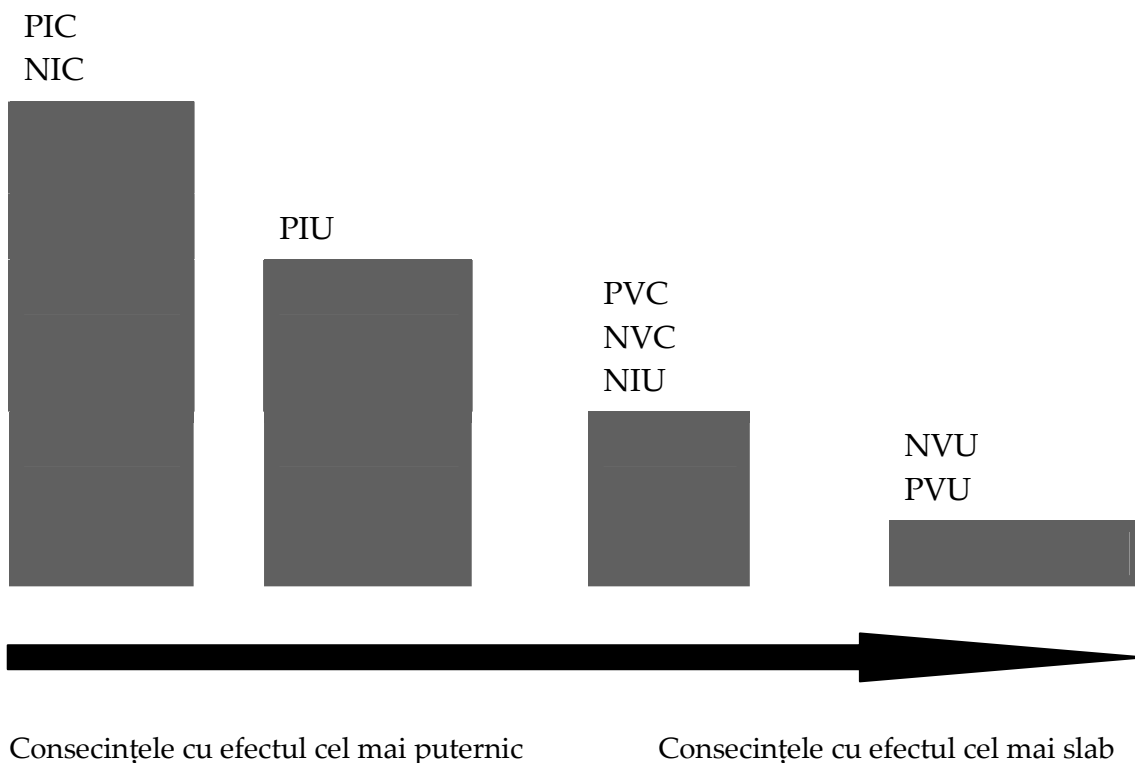
NVC – negative viitoare certe

NVU – negative viitoare uncertain (incerte)

PVI – pozitive viitoare uncertain (incerte)

Tabel. Consecințele imediate pozitive au cel mai puternic efect asupra

comportamentelor.

De ce ne ajută să înțelegem cauzele comportamentelor problematice?

- Evităm să blamăm elevul pentru situația dificilă în care ne aflăm;
- Evităm să ne blamăm pe noi înșine pentru situația dificilă;
- Alegem metodele cele mai eficiente de intervenție;
- Găsim o modalitate de intervenție pe termen lung, nu doar o reacție de moment;
- Evităm să reacționăm “personal”.

Când reacționează “personal” la un comportament problematic, comportamentul profesorului mai degrabă constituie o pedeapsă pentru elev.

Exemple de astfel de reacții:

- ridicarea tonului, țipăt;
- ironii și glume la adresa elevului, sarcasm;
- profesorul se supără pe elev;
- scoaterea elevului în fața clasei;
- “mâinile sus” .. “în picioare” ..;
- pedepse corporale;
- dezaprobarea excesivă;
- scăderea notei (la purtare sau la obiectul predat);

- atitudine superioară de tipul “eu hotărâsc aici”, “am ultimul cuvânt de spus”;
- implicarea altor persoane – “chem directorul”, “mergem la director”, “chemăm părinții la școală”;
- amintirea greșelilor anterioare și pedepsirea lor din nou;
- acuzații la adresa elevului;
- imitarea elevului;
- compararea elevului cu alți elevi sau cu frații lui.

Identificarea cauzelor comportamentelor

Studii de caz:

Ioan este un băiat de 16 ani, care are dificultăți de citire în limba engleză și citește ca un elev în primul an de studiu. Se simte rușinat să fie văzut de colegi citind în acest fel și ca urmare refuză solicitarea profesorului folosind un limbaj neadecvat și aruncă manualul.

Angela este o fată de 8 ani, care citește textul primit și găsește lectura total neinteresantă. Se simte plictisită și ca urmare atunci când profesorul îi atrage atenția asupra ritmului său lent în lectura individuală, Angela aruncă cartea și răspunde profesorului folosind un limbaj neadecvat.

Aplicarea unei pedepse pentru aceste comportamente de indisciplină este o măsură retroactivă (se aplică după ce comportamentul a avut loc) și nu previne sau modifică comportamentul viitor. De aceea, este foarte probabil ca aceste comportamente să reapară în situații similare.

Motivul pentru care pedeapsa nu rezolvă problema este reprezentat de faptul că ea nu țintește cauza comportamentelor. Pedeapsa țintește efectul (comportamentul problematic), dar nu și cauza lui. În aceste două cazuri, comportamentele problematice sunt similare (aruncă cartea și răspunde profesorului folosind un limbaj neadecvat) însă motivul pentru care ele au apărut este diferit (sentimentul de rușine al lui Ioan sau plictiseala Angelei).

Simpla identificare a unui comportament problematic nu este suficientă pentru a decide care este metoda de intervenție eficientă.

Identificarea cauzei comportamentului, a motivelor pentru care copilul are un comportament neadecvat permite alegerea metodelor de remitere și eliminare pe termen lung a problemei. Identificarea cauzei unui comportament se numește **analiza funcțională a comportamentului**. Această analiză arată ce funcție are comportamentul pentru elev sau de ce elevul face acel comportament, în ciuda aplicării pedepselor.

Cele mai multe comportamente ale oamenilor, adulți sau copii reprezintă un

răspuns realizat voluntar în scopul de a produce efecte dezirabile imediate.

Pentru a înțelege funcțiile pe care comportamentele le au putem analiza propriile noastre comportamente.

Comportamentele pe care le facem în scopul de a rezolva un conflict, de a menține o relație, de a evita situațiile stânjenitoare sau de a ne exprima îngrijorarea sunt comportamente normale, acceptabile, de cele mai multe ori. Sunt însă momente în care pentru a face față acestor situații folosim comportamente mai puțin acceptabile (ridicăm glasul, inventăm scuze sau mințim) sau comportamente pe care ulterior le regretăm sau de care ne rușinăm.

În mod similar și comportamentele elevilor reprezintă pentru ei modalități de a face față la anumite situații, au pentru ei anumite funcții.

Un comportament poate avea simultan mai multe funcții. Funcțiile pe care orice comportament problematic le poate avea la un moment dat sunt prezentate în tabelul de mai jos.

Tabel. Funcții ale comportamentelor

Funcții ale comportamentelor	Exemple
Funcția de a obține ceva: – Beneficii sociale sau emoționale (atenție, laudă, confort emoțional etc.); – Beneficii tangibile (accesul la o activitate preferată, o carte, intimitate etc.);	Vorbește neîntrebat pentru a obține atenția profesorului;
Funcția de a evita ceva sau de a scăpa din ceva: – sarcini aversive sau consecințe negative (sarcini dificile, plictisitoare, care necesită timp îndelungat, critică etc.); – stări emoționale negative (frică, rușine); – situații (interacțiuni cu adulți, colegi etc.);	Lipsește de la oră pentru a evita să fie ascultat sau criticat; Vorbește cu colegul de bancă pentru a scăpa de sarcina dificilă primită în clasă; Cere voie afară ca să nu fie văzut plângând;
Funcția de a obține și de a evita simultan	Face remarci ironice la adresa colegilor pentru a obține atenția și pentru a scăpa de ora plictisitoare;
Funcția de a comunica ceva	Face doar o parte din sarcină pentru a comunica faptul că nu a înțeles, că nu dorește să răspundă la tablă, în fața colegilor etc.

Aceste funcții reprezintă nevoi pe care toți oamenii le au, precum nevoia de apreciere, de stimă și statut, de valorizare, nevoia de control, de aprobare, de comunicare și alte nevoi emoționale și sociale.

Satisfacerea acestor nevoi asigură funcționarea optimă a fiecăruia dintre noi. De aceea, funcțiile pe care comportamentele le au nu pot fi evaluate, nu pot fi considerate bune sau rele. În schimb, comportamentele care răspund acestor funcții pot fi evaluate și considerate adecvate / acceptabile sau neadecvate / neacceptabile.

Exemplu:

Pregătirea temelor pentru fiecare oră sau vorbitul neîntrebat în timpul orei pot servi aceleași funcții: obținerea atenției din partea adultului / profesorului. Diferența dintre aceste

două comportamente este că pregătirea temelor este un comportament evaluat ca fiind adecvat / acceptabil, în timp ce comportamentul de a vorbi neîntrebat este considerat ca fiind neadecvat și se dorește modificarea lui.

Cele mai frecvente nevoi pentru a căror satisfacere apar comportamente problematice la elevi sunt:

- Atenția adultului
- Recunoaștere din partea colegilor
- Confort emoțional
- Siguranță (securizare)

Exercițiu:

Completați în tabelele de mai jos exemple de comportamente problematice care au funcția de a satisface nevoia respectivă. Apoi notați comportamente alternative, dezirabile, care ar putea să le înlocuiască pe cele problematice, astfel încât nevoia copilului să fie satisfăcută.

Nevoia	Comportamente dezirabile	Comportamente problematice
Atenția adultului	1. ridică mâna pentru a răspunde la oră; 2. 3. 4. 5.	1. vorbește neîntrebat; 2. 3. 4. 5.

Nevoia	Comportamente dezirabile	Comportamente problematice
Recunoaștere din partea colegilor	1. le oferă explicații colegilor când e solicitat; 2. 3. 4. 5.	1. face glume pe seama profesorului; 2. 3. 4. 5.

Nevoia	Comportamente dezirabile	Comportamente problematice
Confort emoțional	1. solicită ajutorul profesorului în realizarea temei; 2. 3. 4. 5.	1. chiulește de la ore de teama de a fi ascultat; 2. 3. 4. 5.

Nevoia	Comportamente dezirabile	Comportamente problematice
Siguranță (securizare)	1. își face prieteni; 2. 3. 4. 5.	1. îi jignește pe alții; 2. 3. 4. 5.

Ca urmare, identificarea funcției comportamentului care se dorește a fi schimbat (realizarea analizei funcționale) permite construirea unei strategii de intervenție prin care elevii să învețe să facă comportamente adecvate pentru a satisface nevoia lor de atenție din partea adulților și care să înlocuiască comportamentele neadecvate. În acest fel, comportamentele neadecvate nu vor mai continua să apară, deoarece elevul a învățat noi comportamente, adecvate, care îi aduc lui același beneficiu (atenția adulților).

Concluzie:

Orice comportament are o funcție, iar satisfacerea acelei funcții reprezintă o consecință care are valoare de întărire (pozitivă sau negativă) și ca urmare întărește apariția sau menținerea comportamentului.

Funcția comportamentelor nu se poate schimba; putem schimba doar comportamentele care răspund aceleiași funcții, iar satisfacerea funcției va avea rol de întărire pentru noile comportamente.

Beneficii aduse de cunoașterea funcției comportamentelor pentru managementul clasei

Orice comportament se va menține atât timp cât are o funcție, indiferent de sancțiunile sau consecințele negative care îi sunt aplicate.

Pentru a reduce sau elimina acest comportament este necesar să apară un alt comportament, care are aceeași funcție. În lipsa satisfacerii funcției prin alte comportamente, comportamentul nedorit se va menține.

Sancțiunile sau pedepsele nu pot reduce sau elimina comportamentele în absența dezvoltării unor modalități alternative de satisfacere a funcțiilor pe care ele le au – comportamente alternative dezirabile.

Întărirea comportamentelor alternative dezirabile este principala metodă de disciplinare eficientă.

Cum putem identifica care este funcția comportamentului pe care dorim să îl schimbăm?

Analiza funcțională a comportamentului este similară unui proces de rezolvare de probleme. Aceasta cuprinde mai multe metode care au ca scop răspunsul la întrebările: **De ce apare comportamentul problematic?**, Care este funcția lui? Pe baza răspunsului la această întrebare putem apoi construi strategia de intervenție pentru modificarea comportamentului problematic și prevenirea reapariției lui.

Analiza funcțională a comportamentului presupune 2 pași.

Pasul 1: definirea concretă a comportamentului țintă, astfel încât mai mulți observatori să poată înregistra același lucru.

Exemplu:

Ioana aruncă cu ghemotoace de hârtie spre colegii din spate în timpul orei de română (Ioana deranjează ora de română, nu reprezintă o definiție concretă a comportamentului problematic).

Pasul 2: colectarea de date despre comportament, despre factorii care influențează apariția lui, funcțiile sale posibile.

Aceste date pot fi obținute din observarea directă a comportamentului într-un context sau mai multe contexte. Deși observația directă poate oferi informații foarte valoroase, ea poate omite multe informații care oferă explicații suplimentare asupra funcției comportamentului țintă. Pentru eficiența analizei funcționale vom prezenta în continuare metodele directe și metodele indirecte recomandate în analiza comportamentului.

Metode recomandate în analiza comportamentului și identificarea cauzelor acestuia

Metode directe de realizare a analizei funcționale

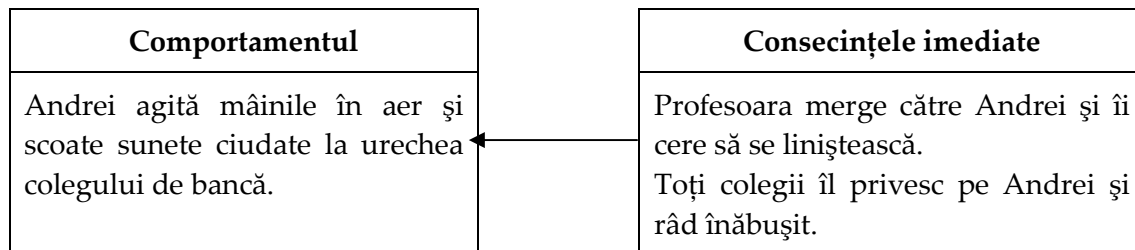
Pentru a identifica corect funcția unui comportament este necesar să cunoaștem factorii care influențează apariția lui. Așa cum mai văzut mai sus, un factor care influențează în mod esențial apariția și menținerea comportamentelor este reprezentat de consecințele sale imediate, pozitive.

Ca urmare, observarea directă a unui comportament presupune identificarea consecințelor sale imediate.

Exemplu:

Pentru un comportament disruptiv în timpul orei, putem defini comportamentul și identifica consecințele imediate de mai jos.

Care este funcția comportamentului? Ce obține sau evită Andrei prin comportamentul lui?

Întrebări care facilitează identificarea consecințelor imediate ale comportamentului:
– Ce se întâmplă după apariția comportamentului țintă? – Ce faci când apare comportamentul țintă? – Ce fac ceilalți când apare comportamentul țintă? – Ce se schimbă după apariția comportamentului țintă? – Ce obține copilul după sau în timp ce face comportamentul țintă? – Ce evită sau din ce scapă copilul ca urmare a realizării comportamentului țintă?

Identificarea consecințelor ne oferă informații utile pentru a putea descrie funcția comportamentului. Alături de acestea, descrierea situației sau a contextului în care comportamentul apare ne permite înțelegerea acurată a funcției comportamentului și ne oferă sugestii de prevenție și intervenție.

Același comportament poate avea funcții diferite în funcție de contextul în care apare sau de aspectele care îl preced (antecedente).

Exemplu:

Un elev își schimbă locul în bancă, se mută cu altcineva. Consecințele acestui comportament care fac ca el să apară și să se mențină pot fi diferite: evită neplăcerile produse de celălalt coleg de bancă, primește informații de la noul coleg etc.

Putem identifica exact funcția comportamentului dacă descriem antecedentele sale.

Exemplu:

Se anunță lucrare de control și elevul își mută locul în bancă. Aceste antecedente ne oferă alte repere pentru identificarea funcției comportamentului, față de situația în care comportamentul ar fi precedat de alte antecedente, precum geamul clasei s-a stricat și rămâne permanent deschis sau colegii de bancă s-au certat de la o carte.

Antecedentele se referă la situațiile, evenimentele, circumstanțele în care apare comportamentul.

Antecedentele unui comportament oferă informații despre circumstanțele în care comportamentul ținută a fost întărit și circumstanțele în care respectivul comportament nu a fost întărit. Această informație este utilă în construirea strategiei de modificare a comportamentului, deoarece antecedentele influențează apariția unui comportament.

Principiul 3:
Un comportament continuă să apară în situațiile în care a fost întărit în trecut, și nu mai apare în situațiile în care nu a fost întărit în trecut.

Exemplu:

De câte ori sună telefonul, noi răspundem. Sunetul telefonului este un antecedent pentru comportamentul de a răspunde, deoarece ne anunță o consecință imediată (conversația cu cineva).

Să ne imaginăm că sună telefonul, răspundem și de partea cealaltă nu vorbește nimeni. După un număr de repetări ale acestei situații, comportamentul nostru de a răspunde la telefon va dispărea pentru că antecedentul (sunetul telefonului) nu mai este asociat cu urmarea unui beneficiu (conversația cu cineva).

Asocierea antecedentelor cu anumite consecințe (pozitive sau negative) crește sau scade probabilitatea apariției unor comportamente.

Un exemplu frecvent întâlnit este reprezentat de diferențele în comportamentul elevilor din unele ore față de altele. Comportamentul de a citi suplimentar sau de a se pregăti pentru oră al elevilor este diferit în funcție de antecedente, deoarece ele au fost asociate în mod repetat cu o anumite consecințe.

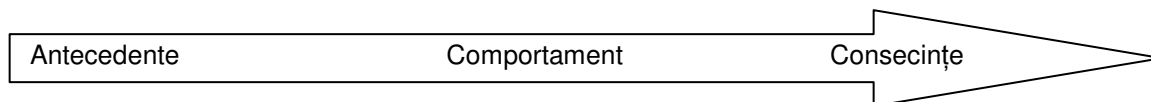
Profesorul de română este prezent.	Elevii se pregătesc pentru oră (dezirabil).	Profesorul verifică temele, identifică și apreciază progresele.
Profesorul de matematică este prezent.	Elevii se pregătesc pentru oră (în deficit, nedezirabil).	Profesorul verifică temele, identifică și critică / pedepsește greșelile.

Acest principiu se aplică și pentru alte comportamente ale copiilor.

Exemplu:

De câte ori Alexandra vrea bani de buzunar suplimentari și îi cere mamei, mama îi oferă bani în plus (consecință imediată pozitivă). Când vrea bani de buzunar suplimentari și îi cere tatălui, tatăl nu îi oferă nici un ban în plus. Ca urmare, Alexandra cere de obicei bani de buzunar suplimentari mamei și nu tatălui.

Comportamentul de a cere bani de buzunar suplimentari a fost întărit într-o situație (cu mama) și nu a fost întărit în altă situație (cu tata). De aceea, comportamentul continuă să apară în situația în care a fost întărit și nu mai apare în situația în care nu a fost întărit. Spunem că antecedentele fac mai probabilă apariția unui comportament dacă se asociază cu consecințe imediate pozitive ca urmare a realizării comportamentului.

Mama este prezentă.	Alexandra cere bani.	Alexandra obține bani.
Tata este prezent.	Alexandra cere bani.	Alexandra nu obține bani.

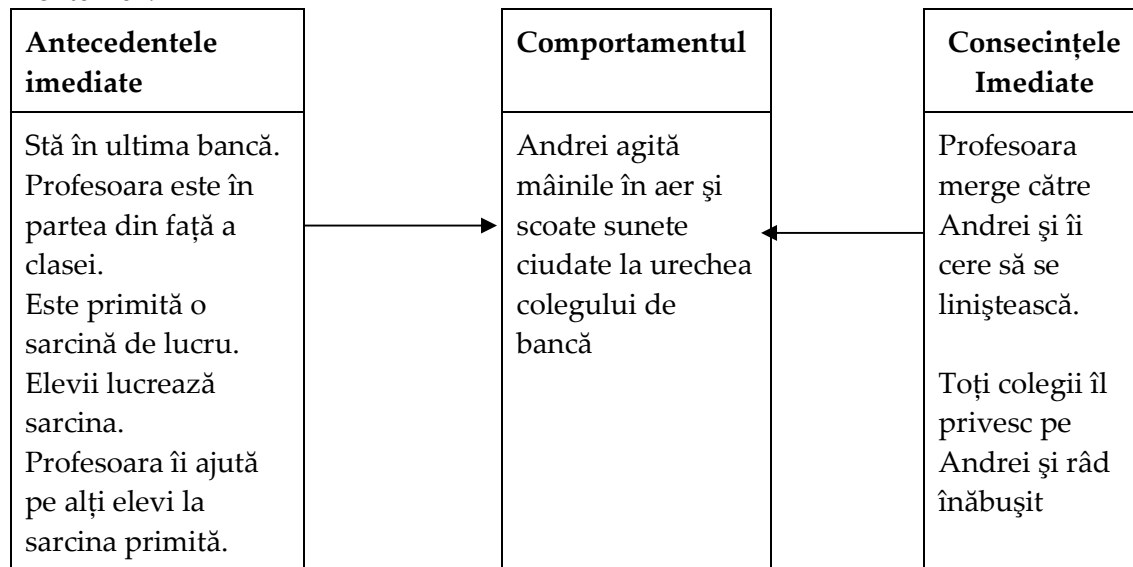
Alexandra îi cere bani mamei în viitor și nu îi mai cere tatălui.

Ca urmare, pentru realizarea analizei funcționale a unui comportament este necesar să identificăm și antecedentele care preced imediat comportamentul (ce se întâmplă imediat înainte ca respectivul comportament să apară).

Exemplu:

Pentru un comportamentul disruptiv al lui Andrei din timpul orei, analiza funcțională completă arată astfel:

Care este funcția comportamentului? Ce obține sau evită Andrei prin comportamentul lui?

Funcția comportamentului este de a obține atenția profesoarei și / a colegilor.

Întrebări care facilitează identificarea antecedentelor imediate ale comportamentului:
– Când apare de obicei comportamentul țintă? – Unde apare de obicei comportamentul țintă? – Cine este prezent când apare comportamentul țintă? – Ce activități sau evenimente preced apariția comportamentului țintă? – Ce fac sau ce spun alte persoane imediat înainte de apariția comportamentului țintă? – Ce alte comportamente face elevul chiar înainte să realizeze comportamentul țintă? – Când, unde, cu cine și în ce circumstanțe este cel mai puțin probabil să apară comportamentul țintă?

Concluzie:

Antecedentele reprezintă stimuli, evenimente, circumstanțe care preced comportamentul imediat înainte de apariția lui. Antecedentele indică circumstanțele în care apariția comportamentului a fost întărită, adică urmată de consecințe imediate pozitive. De aceea, prezența antecedentelor crește probabilitatea reapariției comportamentului, pentru că sunt anticipate consecințele pozitive. În aceste situații spunem că, comportamentul este sub controlul stimulilor, adică este mai probabil să apară în anumite circumstanțe și mai puțin probabil să apară în alte circumstanțe.

Ca urmare, o metodă de reducere sau eliminare a unui comportament, precum și de prevenire a apariției lui este modificarea antecedentelor. Această metodă de management comportamental se numește metoda de control a stimulilor.

Regulile clasei reprezintă o metodă de control a stimulilor. Se stabilește în prealabil care este contextul (care sunt condițiile) pentru a obține anumite consecințe plăcute și a evita altele neplăcute.

**Beneficii aduse de cunoașterea funcției comportamentelor
pentru managementul clasei**

Antecedentele indică circumstanțele în care apariția comportamentului a fost întărită, adică urmată de consecințe imediate pozitive.

Un comportament continuă să apară în situațiile în care a fost întărit în trecut, și nu mai apare în situațiile în care nu a fost întărit în trecut.

Modificarea antecedentelor (metoda de control a stimulilor) scade probabilitatea apariției comportamentului nedorit.

Metode indirecte de realizare a analizei funcționale:

Metodele indirecte se bazează pe interviul structurat cu alți profesori, părinți sau cu elevul. Acest interviu are ca scop obținerea de informații despre ceea ce face mai probabilă apariția comportamentului precum și despre efectele pe care comportamentul le are, odată realizat.

Întrebări care pot fi adresate adulților:

- În ce contexte observați apariția comportamentului?
- Există contexte sau situații în care comportamentul nu apare?
- Cine este prezent atunci când apare comportamentul?
- Ce interacțiuni sau activități au loc chiar înainte să apară comportamentul?
- Ce se întâmplă imediat după ce apare comportamentul? Ce efecte are comportamentul?
- Puteți numi un comportament adecvat care îl poate înlocui pe cel problematic în acest context specific?

Interviul cu elevul este util pentru a identifica cum percepe el situația și ce anume l-a făcut să reacționeze în modul în care a făcut-o.

Întrebări care pot fi adresate elevului:

- Ce s-a întâmplat (interacțiuni sau activități) chiar înainte să apară comportamentul țintă?
- La ce anume te gândeai chiar înainte să faci comportamentul țintă?
- Cum te simți în timp ce faci comportamentul țintă?
- Cum te simți imediat după ce faci comportamentul țintă?
- Ce observi că se întâmplă imediat după ce faci comportamentul țintă?
- În ce fel te ajută să faci acest comportament ?

Se recomandă ca procesul de colectare a datelor pentru analiza funcțională să se realizeze în mai multe contexte pentru o mai mare validitate a datelor.

Exemplu:

- Comportamentul țintă să fie analizat în diferite contexte: în clasă, în curtea școlii, pe coridoare etc.;
- Comportamentul țintă să fie analizat în timpul unor activități diferite: individuale, de grup, frontale;
- Părinții și alți profesori sau adulți implicați în creșterea și educarea copilului să fie intervievați în legătură cu comportamentul țintă.

Instrumente utilizate pentru a identifica funcția unui comportament**Fișă de observație ABC****Exemplu completat**

Numele elevei / elevului: Laura Observator: D-na Popescu Activitate: comportament problematic pe terenul de joacă			Data observației: 10/5 Ora: 9:40-9:55 a.m.
Antecedente	Comportament	Consecință	
Laura se alătură unui grup de patru fete care se joacă cu mingea.	Laura așteaptă ca mingea să-i fie aruncată.	Fetele nu aruncă mingea înspre Laura.	
	Laura strigă: "Aruncați mingea către mine!"	Fetele îi aruncă mingea, ea o scapă, o altă fată, Ana, o prinde și o aruncă către Nicoleta.	
Mingea este aruncată către Andreea din nou.	Laura strigă: "Am zis s-o arunci către mine, nesimțito!"	Andreea plânge. Laura ia mingea.	
Andreea se îndepărtează cu mingea.	Laura aleargă după ea, o lovește și îi spune: "Dă-mi-o mie, fir-ar să fie!"		

Fișă de observație ABC

Numele elevei / elevului: Observator: Activitate:		Data observației: Ora:
Antecedente	Comportament	Consecință

Chestionar privind comportamentul problematic

Elev Clasa..... Sex: F/M

Profesor..... Școala.....

Telefon Data

Comportamentul elevului: vă rugăm descrieți pe scurt comportamentul problematic.

Indicații:

Având în minte un episod tipic al comportamentului problematic, alegeți frecvența pentru care fiecare dintre afirmațiile de mai jos este adevărată. Analiza situațiilor celor mai frecvente este o informație utilă pentru a putea identifica funcția comportamentului problematic.

Nr. crt.		PROCENT						
		Niciodată	10%	25%	50%	75%	90%	Întotdeauna
1.	Comportamentul problematic apare și se menține când solicitați elevul să realizeze o sarcină?	0	1	2	3	4	5	6
2.	Când comportamentul problematic apare, îl redirecționați pe elev către sarcină și respectarea regulilor?	0	1	2	3	4	5	6
3.	În contextul unui conflict cu colegii, dacă elevul manifestă comportamentul problematic, ceilalți colegi îl lasă în pace?	0	1	2	3	4	5	6
4.	Atunci când apare comportamentul problematic, colegii râd sau reacționează verbal?	0	1	2	3	4	5	6
5.	Comportamentul problematic apare cu precădere după un conflict în afara clasei?	0	1	2	3	4	5	6
6.	Comportamentul problematic apare pentru a vă atrage atenția atunci când lucrați cu alți elevi?	0	1	2	3	4	5	6

7.	Comportamentul problematic apare în prezența anumitor colegi?	0	1	2	3	4	5	6
8.	Este probabil ca un comportament problematic să continue de-a lungul zilei după un episod precedent?	0	1	2	3	4	5	6
9.	Comportamentul problematic apare în timpul unor activități specifice de învățare?	0	1	2	3	4	5	6
10.	Comportamentul problematic dispare atunci când colegii nu mai interacționează cu elevul în cauză?	0	1	2	3	4	5	6
11.	Comportamentul problematic dispare atunci când colegii interacționează cu alți elevi?	0	1	2	3	4	5	6
12.	Dacă elevul manifestă comportamentul problematic, îi acordați atenție personală pentru a-l recentra pe rezolvarea sarcinii?	0	1	2	3	4	5	6
13.	Elevul încetează să manifeste comportamentul problematic dacă nu i se mai solicită nimic sau dacă i se permite să renunțe la activitatea de învățare?	0	1	2	3	4	5	6
14.	Atunci când elevul manifestă comportamentul problematic, colegii încetează să interacționeze cu el?	0	1	2	3	4	5	6
15.	Este probabil ca un comportament problematic să apară după activități neplanificate la clasă sau devieri de la rutina clasei?	0	1	2	3	4	5	6

Capitolul IV

Măsurarea comportamentelor problematice și construirea strategiei de intervenție asupra acestora

Ce înseamnă să măsoari un comportament?

Alături de realizarea analizei funcționale a comportamentului, un alt aspect fundamental pentru modificarea comportamentală este **măsurarea comportamentului țintă**. Pentru ca acest lucru să fie posibil este necesar să identificăm momentul de începere, de apariție și cel de finalizare a comportamentului vizat.

Exemplu:

Pentru comportamentul de a fuma, stabilim ca moment de începere a comportamentului aprinderea țigării și ca moment de finalizare stingerea ei.

Pot fi măsurați diferiți parametri care descriu comportamentul, precum frecvență, durată, intensitate și latență.

Beneficii oferite de măsurarea comportamentului care se dorește a fi modificat

Oferă informații care facilitează luarea deciziei de modificare a comportamentului.
Exemplu: măsurând comportamentul putem stabili dacă comportamentul este tranzitoriu sau este o problemă constantă care trebuie adresată.

Oferă informații utile pentru stabilirea obiectivului intervenției.

Exemplu: pentru unele comportamente vom dori să scădem frecvența, pentru altele durata, intensitatea sau latența de apariție.

Oferă informații despre eficiența intervenției.

Exemplu: dacă măsurăm comportamentul înainte de aplicarea intervenției (se stabilește nivelul de bază) și pe parcursul intervenției, compararea datelor ne va indica dacă apar modificări ale comportamentului.

Frecvența unui comportament

Este reprezentată de numărul de ori al apariției comportamentului pe unitatea de timp aleasă ca perioadă de măsurare a comportamentului.

Unitatea de timp aleasă pentru măsurarea frecvenței unui comportament poate varia.

Exemplu:

Putem înregistra frecvența remarcilor ironice ale unui elev folosind ca unitate de timp o oră de clasă, 10 minute sau 1 minut. Se recomandă înregistrarea frecvenței, când numărul de apariții a comportamentului este cea mai importantă informație despre comportament.

Ca obiectiv de intervenție inițial putem stabili: scăderea frecvenței acestui comportament de la 20 remarci ironice pe oră (nivel de bază al comportamentului) la 10 (frecvență măsurată după aplicarea intervenției pentru perioada de timp stabilită).

Durata unui comportament

Este reprezentată de perioada de timp ocupată de comportament de la momentul de început, până la cel de finalizare.

Exemplu:

Putem înregistra durata comportamentului de studiu a unui elev, sau durata comportamentului de a rămâne așezat în bancă la un copil hiperactiv. Se recomandă înregistrarea duratei, când cel mai important aspect al comportamentului este cât de mult el durează.

Ca obiectiv de intervenție inițial putem stabili: creșterea duratei de studiu individual în timpul orei de la 5 minute (nivel de bază) la 15 minute (durată măsurată după aplicarea intervenției pentru perioada de timp stabilită).

Latența unui comportament

Este reprezentată de timpul scurs între apariția evenimentului stimul și apariția comportamentului. Latența măsoară cât timp îi ia unei persoane să inițieze un anumit comportament după ce apare un stimul care îl solicită.

Exemplu:

Putem măsura perioada de latență a comportamentului de intrare la oră a unui elev după ce sună de intrare (evenimentul stimul). Cu cât latența comportamentului este mai scurtă, cu atât comportamentul este inițiat mai repede după solicitare. Se recomandă măsurarea latenței când se dorește modificarea acestui parametru al comportamentului. Comportamentul este dezirabil, apare, dar apariția lui nu este promptă.

Ca obiectiv de intervenție inițial putem stabili: scăderea latenței comportamentului de la 15 minute (nivel de bază) la 2 minute (după aplicarea intervenției pentru perioada de timp stabilită).

Intensitatea unui comportament

Este reprezentată de forța sau magnitudinea comportamentului. Acest parametru este mai dificil de măsurat decât ceilalți parametri, deoarece sunt necesare instrumente speciale sau scale.

Exemplu:

Putem folosi un instrument de măsură a decibelilor pentru a stabili intensitatea vorbirii unei persoane; sau putem folosi o scală Likert de la 1 la 5 pentru a estima intensitatea unui tantrum. Pentru folosirea scalei Likert este necesar să fie descrisă intensitatea comportamentului pentru fiecare nivel al scalei, astfel încât mai mulți observatori care observă tantrumul să îi estimeze aceeași intensitate:

1 - lovește cu mâinile

2 - lovește cu mâinile și picioarele

3 - lovește cu mâinile și picioarele și plânge

4 - lovește cu mâinile și picioarele, plânge, se aruncă pe podea

5 - lovește cu mâinile și picioarele, plânge, se aruncă pe podea și continuă să se zbată pe podea mai mult de 4 minute.

Se recomandă măsurarea intensității când ea reprezintă aspectul cel mai important sau aspectul care poate fi modificat la comportament.

Exemplu:

Pot fi situații în care ca obiectiv de intervenție inițial putem stabili: scăderea intensității tantrumului de la 5 la 4, iar această modificare să reprezinte un progres, care permite prevenirea eventualelor răniri ale copilului.

Pentru a facilita măsurarea comportamentelor se recomandă măsurarea unui singur comportament și nu a mai multor comportamente în același timp.

Dacă în timpul măsurării comportamentului apar dificultăți de înregistrare a lui, de exemplu, sunt îndoieli legate de notarea comportamentului, atunci se recomandă revizuirea definiției concrete a comportamentului. Este posibil ca definiția să fie prea largă sau nespecifică și atunci nu putem decide dacă diferite acțiuni ale elevului pot fi sau nu considerate comportamentul în cauză.

Când și unde măsurăm un comportament?

Măsurarea unui comportament presupune observarea directă a comportamentului într-o **perioadă specifică de timp**. Alegerea acestei perioade se face în funcție de momentele în care comportamentul apare.

Exemplu:

Dacă respectivul comportament apare în special în pauze, este mai eficient să stabilim perioada de măsurare în timpul pauzei. Pentru a identifica aceste momente putem folosi metodele indirecte precum interviuarea altor profesori, a părinților etc.

Observarea și înregistrarea unui comportament furnizează informații mai autentice și cu o eficiență mai mare în construirea intervenției, dacă se desfășoară în **contextele** în care comportamentul apare în mod natural.

Exemplu:

Dacă un comportament nedorit, "îmbrânțește colegii", apare în curtea școlii, se recomandă înregistrarea lui în acel context și nu în clasă, în timpul orelor. Observând comportamentul în contextele în care apare în mod obișnuit putem surprinde antecedentele și consecințele sale reale, care conduc la frecvența, latența, durata sau intensitatea sa. Modificarea contextului influențează apariția și modul de desfășurare a comportamentului.

Etica în măsurarea comportamentelor

După ce am stabilit perioada specifică de timp pentru măsurarea comportamentului, locul realizării înregistrărilor și disponibilitatea observatorului, este necesar să cerem consimțământul elevului și al părintelui sau adultului care are în grijă copilul.

Acest aspect este deosebit de important în situațiile în care observarea și înregistrarea comportamentului au loc în diferite momente, în legătură cu care elevul nu va fi informat pentru a nu i se influența comportamentul.

Analiza datelor obținute din măsurarea comportamentelor

În situația în care pentru un elev au fost descrise mai multe comportamente problematice se recomandă gruparea lor în categorii și prioritizarea intervenției. Se începe modificarea celui mai disruptiv comportament sau a celui mai ușor de modificat. Intervenția asupra unui comportament este urmată în multe cazuri și de remiterea altor comportamente problematice.

Integrarea comportamentului într-o anumită categorie este un pas util deoarece ghidează intervenția ulterioară pentru modificarea lui. Se recomandă folosirea concomitentă a două criterii.

Primul criteriu după care putem integra un comportament într-o categorie este **funcția comportamentului**:

1. A obține ceva pozitiv

Ex.: atenția colegilor

2. A evita ceva negativ

Ex.: sarcinile din timpul orei, temele de casă

Același comportament poate avea funcții diferite și ca urmare intervenția va fi diferită.

Exemplu:

Mădălina spune glume în timpul orei de lectură, deoarece dorește să obțină atenția și aprecierea colegilor, în timp ce Mihai spune glume în timpul orei pentru a evita / a scăpa de plictiseală.

Al doilea criteriu după care putem integra un comportament într-o categorie este cauza specifică elevului:

1. Nu are abilitatea de a face comportamentul acceptabil

Ex.: deficit de abilitate

2. Are abilitatea, dar nu face comportamentul acceptabil

Ex.: deficit de performare

Deficitul de abilitate

Desemnează situațiile în care elevul nu are abilitatea de a face comportamentul dezirabil (nu știe cum să facă).

Exemplu:

Un elev refuză să citească cu voce tare textul în limba engleză pentru că nu are abilitatea de a citi în engleză (nu știe limba engleză). În acest caz, cauza comportamentului său de refuz este un deficit de abilitate. Elevii care prezintă deficit de abilitate au tendința de a evita sau scăpa de situațiile în care este solicitată aplicarea respectivei abilități; ca urmare, pentru a modifica acest comportament este necesară dezvoltarea abilității care lipsește.

Întrebări care facilitează identificarea deficitului de abilitate
--

– Înțelege elevul ce se așteaptă de la el în respectiva situație? Ce s-a întâmplat (interacțiuni sau activități) chiar înainte să apară comportamentul țintă? – Își dă seama elevul că acel comportament este neadecvat, sau comportamentul a devenit deja un obicei? – Poate elevul să își controleze singur comportamentul sau are nevoie de ajutor? – Există situații în care elevul realizează comportamentul alternativ dezirabil? – Poate elevul realiza comportamentul dorit?

Deficitul de performare

Desemnează situațiile în care elevul are abilitatea de a realiza comportamentul dezirabil, dar nu îl realizează când anumite condiții sunt întâlnite.

Exemplu:

Un elev are abilitatea de a se așeza în bancă și de a rămâne așezat, dar nu o face când apar anumite circumstanțe (acest comportament nu îi oferă beneficiile dorite); apariția și menținerea comportamentului dezirabil este influențată de factori multipli precum:

- starea lui fiziologică (îi este foame, este obosit);
- starea lui emoțională (se simte frustrat, plictisit, furios);
- comportamentul celorlalți, nu știe ce se așteaptă de la el etc.;

Ca urmare, pentru a modifica acest comportament este necesară modificarea circumstanțelor - a antecedentelor și / sau a consecințelor comportamentului.

Întrebări care facilitează identificarea deficitului de performare

– Care sunt beneficiile pe care le vede elevul ca urmare a realizării comportamentului dezirabil? Vede elevul vreun beneficiu? – Știe elevul ce se așteaptă de la el în acea situație? – Știe elevul că respectivul comportament este dezirabil în acea situație? – Comportamentul neadecvat al elevului este asociat cu anumite condiții?
Există condiții pe care elevul le evită?
Există reguli, așteptări pe care elevul nu le consideră relevante deoarece nu au fost asociate cu consecințe imediate? |
|---|

Instrumente de analiză a datelor despre comportamentul problematic

Fișă de integrare a comportamentului elevului într-o anumită categorie

Elev: _____

Comportament țintă: _____

	Deficit de abilitate	Deficit de performare
A obține ceva		
A evita ceva		

Graficul interpretării datelor dintr-o triplă perspectivă
Exemplu completat

Elev(a): Laura

Data 26.09.06 – 8.10.06

Sursa 1	Sursa 2	Sursa 3
Graficul ABC	Interviu cu supraveghetoarea de pe terenul de joacă	Ce spun cifrele?
Laura țipă la colegii ei atunci când aceștia nu fac ce spune ea. Îi lovește chiar, atunci când lucrurile nu ies așa cum și-ar dori.	Laura țipă la celelalte fete și le lovește atunci când lucrurile nu ies așa cum și-ar dori. Acest lucru se întâmplă de obicei atunci când nu este niciun adult prin preajmă.	Laura se comportă adecvat pe terenul de joacă în 73% din timp; își agresează verbal colegii în 19% din timp; își agresează fizic colegii în 8% din timp.
Interpretare: Antecedente: <i>terenul de joacă, eleve implicate într-un joc supravegheat de un adult;</i> Consecințe care mențin comportamentul: <i>Laura îi determină pe ceilalți să facă cum vrea ea agresându-i verbal sau fizic; ba mai mult, astfel ajunge să petreacă mai mult timp cu supraveghetoarea;</i> Funcții ale comportamentului: <i>Comportamentul Laurei îi permite acesteia să obțină ceea ce dorește (chiar dacă doar pentru o perioadă foarte scurtă de timp) și să se joace cu celelalte fete. Ea crede că aceasta e o modalitate eficientă de a se integra în grup.</i>		

Graficul interpretării datelor dintr-o triplă perspectivă

Elev(a):

Data:

Sursa 1	Sursa 2	Sursa 3

Cum construim ipoteza de lucru pentru modificarea comportamentului problematic

După încadrarea comportamentului într-o anumită categorie, este necesară continuarea analizei datelor colectate pentru a construi ipoteza asupra funcției comportamentului și asupra factorilor de menținere.

Ipoteza de lucru, care ghidează planul de intervenție, face o predicție despre circumstanțele (contextul fizic sau social) în care este cel mai probabil să apară comportamentul, precum și asupra funcției comportamentului și consecințelor care îl mențin.

Ipoteza de lucru este un sumar concis al informațiilor colectate despre comportament și are ca scop oferirea indiciilor pentru planul de intervenție. Implementarea lui va reprezenta modalitatea de testare a ipotezei:

- dacă metodele de intervenție aplicate reduc comportamentul problematic, atunci înseamnă că ipoteza formulată a fost corectă;
- dacă metodele de intervenție aplicate nu reduc comportamentul problematic, atunci înseamnă că ipoteza formulată nu a fost corectă; se recurge la colectarea de noi date și la formularea unei noi ipoteze.

Ipoteza de lucru descrie o relație de contingență între comportament, antecedente și consecințe, de tipul:

Când apare X	Elevul face Y	Cu scopul de a obține Z
--------------	---------------	-------------------------

Exemple de ipoteze de lucru:

1. *Cornel înjură în timpul orelor de lectură, când este numit să citească cu glas tare. Este mai probabil ca el să înjure dacă ora de lectură este prima oră și Cornel nu a luat micul dejun sau a fost adus la școală de unul dintre părinți (de obicei îl aduc bunicii). Comportamentul se oprește când i se cere să se așeze. Motivul principal pentru care apare comportamentul este evitarea sarcinii primite.*

2. *Când nu obține obiectul pe care îl dorește de la colegi, Maria le inventează nume urâte și îi strigă așa. Comportamentul Mariei se oprește când obține obiectul dorit. Motivul principal pentru care comportamentul apare este obținerea de obiecte.*

După definirea clară a ipotezei de lucru, putem stabili obiective și modalitățile de intervenție pentru reducerea comportamentului problematic și înlocuirea lui cu un comportament dezirabil.

Metodele de modificare comportamentală sunt descrise pe larg în capitolul următor.

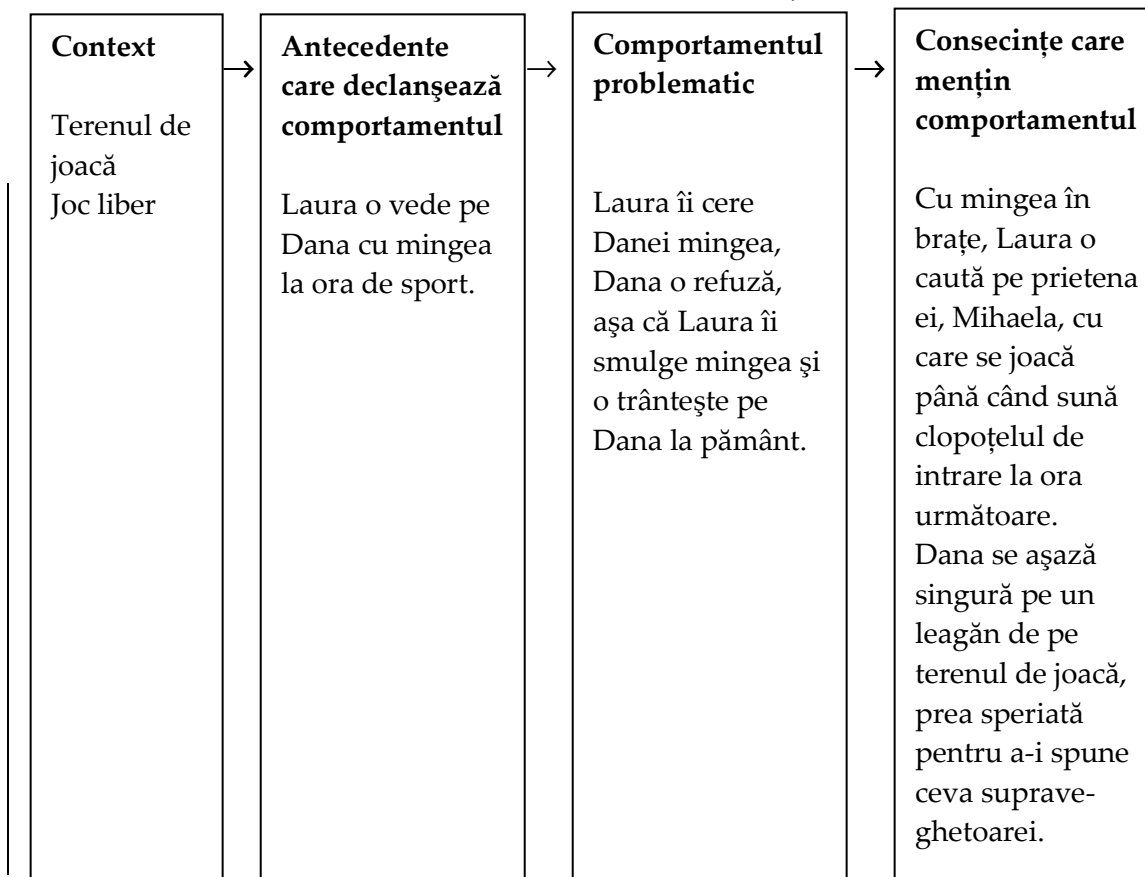
Instrumente de construire a ipotezei de lucru și a planului de intervenție

Fișă - "Traseul" problemei de comportament

Elev(a): Laura B. **Clasa:** a IV-a **Școala:** Școala generală nr. 15 **Data:** 6 octombrie

Perioada: 10:15 – 10:30 am

Contextul: recreație

Fișă de interviu pentru analiza funcțională a comportamentului și stabilirea priorităților intervenției comportamentale

Intervievator: D-nul Ionescu

Data:

Elev(ă): Laura

Persoana interviuată: D-na Popescu
supraveghetor

Funcția:

1. Descrieți comportamentul avut în vedere. Laura se înfurie pe terenul de joacă și țipă la celelalte fete. Uneori le lovește. Nici unul dintre copii nu vrea să se joace cu ea.

2. Cât de frecvent apare acest comportament? Zilnic (o dată pe zi)

Cât de mult durează? O supraveghez și o opresc înainte ca lucrurile să scape de sub control (să lovească).

Cât de intens este comportamentul? Îi lovește pe ceilalți copii atât de tare încât le produce vânătăi.

3. Ce se întâmplă atunci când apare comportamentul? Laura vrea să se joace cu copiii care sunt deja implicați în joc.

4. Când / Unde este cel mai probabil / puțin probabil să apară comportamentul? Cel mai probabil apare pe terenul de joacă, cel mai puțin probabil acasă, în camera ei.

5. În preajma cui este cel mai probabil / puțin probabil să apară comportamentul? De obicei, în preajma altor fete. Nu îmi amintesc să se fi bătut cu un băiat.

6. Care sunt condițiile care ar putea determina producerea comportamentului? Lucrurile nu ies așa cum vrea Laura.

7. După ce vă puteți da seama că, comportamentul este pe cale să se producă? De obicei, țipă înainte de a lovi.

8. Ce se întâmplă de obicei, după producerea comportamentului? Descrieți ceea ce se întâmplă având în vedere reacțiile adulților și colegilor. Când începe să țipe, de obicei o țin lângă mine o perioadă de timp. Dacă lovește, o trimit în clasă. Dacă doar îi înghiontește sau îi împinge pe colegi, o țin lângă mine.

9. Care este funcția comportamentului? Cu alte cuvinte, de ce credeți că Laura se comportă în felul acesta? Ce obține sau ce evită Laura prin acest comportament? Cred că o ajută să facă astfel încât totul să iasă cum vrea ea.

10. Ce alte comportamente adecvate contextului social ar putea să servească aceleași funcții? Ea trebuie să învețe să își aștepte rândul, să îi roage frumos pe cei din jur atunci când vrea ceva și să își controleze reacțiile. De asemenea, trebuie să învețe să își facă prieteni, deoarece nimeni nu vrea să se joace cu ea.

11. Ce alte informații ar putea să contribuie la construirea unui plan de intervenție eficient? (de exemplu, în ce contexte **nu** apare comportamentul)? Se comporta adecvat atunci când vorbește cu mine sau când e implicată în activități pe care eu le supraveghez.

12. Cine ar trebui să fie implicat în construirea și implementarea unui plan de intervenție? Cred că eu ar trebui să mă implic. Eu petrec mult timp cu ea aici. De asemenea, d-l Petrescu pare să o stăpânească bine atunci când ne aflăm în sala de mese.

Capitolul V

Metode de modificare a comportamentelor problematice

Unele comportamente problematice solicită o intervenție imediată datorită pericolului pe care îl constituie pentru copil. Alte comportamente problematice necesită o abordare consistentă pe termen lung. Comportamentele problematice care se asociază cu stări emoționale foarte intense din partea elevului sau a profesorului (îngrijorare, furie, dezamăgire etc.) este recomandabil să fie gestionate după o pauză de reglare a emoțiilor.

După realizarea analizei funcționale a comportamentului, formularea ipotezei explicative și a obiectivelor de intervenție, putem alege metodele de modificare a comportamentelor problematice care sunt adecvate.

Tabelul de mai jos prezintă metodele utilizate cel mai frecvent în funcție de cauzele comportamentului:

- Întărirea;
- Întărirea diferențiată;
- Extincția;
- Consecințele logice și naturale;
- Regulile clasei.

Metode de modificare a comportamentelor:

	Deficit de abilitate	Deficit de performare
A obține ceva	Dezvoltarea abilității lipsă și regulile clasei până la dezvoltarea ei. Întărirea utilizării noii abilități și a celor mai mici progrese. Extincție pentru beneficii când se aplică comportamentul nedezirabil	Extincție și întărirea diferențiată. Se întărește comportamentul dezirabil, nu și cei nedezirabil. Se întărește pozitiv absența comportamentului nedezirabil.
A evita ceva	Dezvoltarea abilității lipsă și regulile clasei până la dezvoltarea ei. Întărirea utilizării noii abilități și a celor mai mici progrese.	Extincție și întărire diferențiată. Regulile clasei.

Întărirea pozitivă

Eliminarea comportamentelor nedezirabile fără a avea o strategie de a încuraja comportamentele dezirabile nu este eficientă. Cea mai importantă parte a procesului de disciplinare o constituie asistarea elevului în achiziționarea comportamentelor dezirabile, în formarea de relații sociale pozitive și dezvoltarea simțului răspunderii și al auto-disciplinei. Comportamentele valorizate de profesor trebuie identificate și comunicate elevilor în mod specific; elevii au nevoie să afle ce se așteaptă în mod specific de la ei și să înțeleagă de ce.

Multe din comportamentele dezirabile se dezvoltă în mod natural o dată cu înaintarea în vârstă. În acest caz rolul adultului este de a le observa și a le susține / rafina. Alte comportamente nu fac parte din repertoriul natural al copilului și este important să fie dezvoltate de către adult prin metode specifice: a împărți cu alții ceea ce ai, bunele maniere, comportamentele empaticе, abilitățile de a studia, amânarea gratificării etc.

Folosim întărirea pozitivă în mod natural în diferite contexte de viață.

Exemplu:

Lăudăm modul cum a gătit cineva și observăm că suntem invitați din nou la masă de către acea persoană.

Uneori întârim pozitiv fără să vrem comportamente nedorite: cumpărăm jucăria pentru care copilul face o criză de plâns în magazin... și același comportament apare și data următoare când intrăm în magazinul cu jucării. Este important să învățăm să folosim această metodă la îndemână în educarea comportamentelor disciplinate la elevi.

Tabel. 5 reguli de folosire a întăririlor pozitive

1. **Să aplicăm consistent întăriri pozitive**, de fiecare dată când apare comportamentul, măcar în etapa de învățare (când copilul achiziționează un nou comportament).
2. **Să utilizăm întăriri prin raportare la un comportament țintă.** Întăririle sunt contingente cu comportamentul pentru care sunt oferite – elevului i se explică pentru ce primește întărirea și i se oferă doar după ce a făcut comportamentul (nu înainte de a face comportamentul sau în alte condiții independente de comportament).
3. **Să oferim întăriri imediat** – la 3-5 secunde după ce comportamentul a apărut, pentru a fi eficiente. O pauză mai mare de 30 de secunde le face nefolositoare, le scade foarte mult eficiența.
4. **Să utilizăm o gamă largă de întăriri.** Dacă o întărire este folosită prea mult apare sațietatea. În timp, folosirea repetată a unei întăriri poate fi prea mult și își pierde valoarea de întărire. Un stimul (activitate, obiect) își pierde valoarea de întărire dacă elevul a avut acces substanțial sau a primit deja o cantitate substanțială din acel stimul.

Exemplu:

Un film pe care tocmai l-am văzut sau pe care l-am văzut de mai multe ori își pierde valoarea de întărire pentru noi, chiar dacă este filmul nostru preferat. Analog, mersul cu bicicleta își va pierde valoarea de întărire dacă i s-a oferit copilului succesiv această întărire, deoarece apare efectul de sațietate.

5. **Să ne asigurăm că elevul nu obține întăririle și prin alte comportamente decât cele pe care le vizăm noi.** Dacă elevul are acces la întărirea pe care noi o oferim și prin alte comportamente decât cel vizat de noi, atunci efectul ei asupra comportamentului poate scădea. Folosiți o varietate de întăriri și asigurați-vă că elevul nu are acces la acestea prin alte mijloace decât făcând comportamentul cerut.

Recomandări pentru folosirea întăririlor:

- Folosiți numele propriu al elevului când apreciați un comportament al său; această asociere contribuie la dezvoltarea stimei de sine a elevului.
- Fiți sincer – o apreciere “artificială” poate face mai mult rău decât bine.
- Folosiți întăriri care au această valoare pentru persoana căreia i le oferiți. Nu orice elev va menține un comportament pozitiv dacă îl lăudăm sau îi oferim 10 minute de timp liber. La fiecare persoană funcționează alte întăriri.
- Este foarte important să întărim progresul elevului! Chiar dacă ne-am propus ca un elev să intre în clasă de fiecare dată la sunetul clopoțelului, trebuie să întărim acest comportament când apare, chiar dacă nu apare de fiecare dată (elevul mai întârzie uneori). Dacă așteptăm să ne îndeplinim obiectivul 100% imediat, este posibil să avem rezultate contrare.
- Folosiți întăririle sau laudele doar cu acest scop, nu le folosiți ca metodă de a atrage atenția elevului că nu a făcut lucrul care i s-a comunicat că se dorește de la el. Acest mod de a atrage atenția este ironic și afectează stima de sine a elevului și relația noastră cu el. Atunci când dorim atragerea atenției este mai eficient să comunicăm acest lucru direct: “Am observat că nu ai finalizat... că nu ai făcut. Apucă-te de asta acum”

Cum găsim întăririle?

Cum?	Putem să fim atenți la:
Întrebând elevii: – ce își doresc; – ce le place privind activitatea la școală; – care sunt activitățile preferate în timpul liber; – în ce direcție ar vrea să se dezvolte profesional; – ce ar alege între mai multe activități;	A vorbi cu elevii despre lucrurile care îi interesează este de cele mai multe ori o întărire. Făcând un astfel de lucru putem afla care sunt mijloacele pe care le avem la dispoziție pentru a le oferi întăriri. Înainte de a întreba elevii ce își doresc trebuie știut faptul că există 2 probleme care pot apărea într-o astfel de situație: ▪ copiii nu știu de fiecare dată ce consecințe le sporesc comportamentele (s-ar putea ca unii elevi să afirme că notele sau bunurile (telefon etc.) sunt principalul întăritor, dar în practică să se observe că aprecierea este cea care le menține sau dezvoltă comportamentul). ▪ de multe ori elevii nu spun care le sunt întăririle (dacă se tem să fie ridiculizați, atunci ei nu vor spune care sunt lucrurile care le fac plăcere).
Observând elevii: – ce aleg; – ce preferă să facă; – în ce activități se simt confortabil; – ce evită / amână; – ce întăriri aplică ei altora, ce apreciază la alții;	Observarea comportamentelor este o cale de a descoperi întăririle eficiente. Observarea se poate realiza foarte ușor în cazurile în care elevii au de ales între mai multe sarcini. Dacă ei aleg să vorbească cu un coleg în loc să realizeze o altă activitate, alegerea lor ne arată care este modul preferat de a desfășura o activitate. În această situație profesorul /învățătorul poate oferi activitatea în echipă ca întărire pentru realizarea acelor sarcini mai puțin plăcute pentru elevi. <i>Ex. "Nu mai vorbi și treci la muncă" poate fi utilizată ca "Atunci când termini poți lua o scurtă pauză."</i> Sau <i>"După ce termini partea de documentare, poți trece la exercițiul în echipă."</i>

Tipuri de întăriri:

Întăririle sunt de mai multe tipuri. Se recomandă ca unele comportamentele dorite ale copiilor să fie puse sub controlul întăririlor naturale, adică însăși realizarea comportamentului să producă un efect dorit de elev.

Întăriri primare	Biologice		Stimuli cu importanță biologică: apa, hrană, somn, căldură, stimulare sexuală
Întăriri secundare	Naturale		Efecte dorite, produse de comportament în mediu: apăs tasta – apare litera pe ecran închid geamul – nu mai intră frigul termin sarcina – am timp liber
	Sociale	Simbolice	Obiect care indică simbolic valorizarea celui ce-l primește: - diplome, trofee, medalii
		Verbale Nonverbale	Cuvinte de valorizare: bravo, super, minunat Gesturi: îmbrățișări, bătaie pe umăr, zâmbet
		Concrete, tangibile	Obiecte cu o anumită valoare economică: căni, tricouri, excursii

Exercițiu:

Completați lista de mai jos și cu alte întăriri posibile pe care le puteți aplica în clasa de elevi pentru a crește frecvența comportamentelor dorite.

Tipuri de întăriri:

Sociale

- Să primești aprecieri verbale;
- Să-ți prezinți rezultatele în fața profesorului sau a colegilor;
- Să petreci timp cu învățătorul / profesorul;
- Să primești scrisori de apreciere;
- Să apară un articol cu fotografie despre tine / realizările tale în newsletter-ul / revista școlii;
- Să petreci timp vorbind cu colegii sau profesorul despre evenimente familiale (aniversări, realizări etc.);
- Să-ți se ceară opinia;
- Familia ta să primească o scrisoare din partea școlii despre realizările tale;

.....
.....
.....

Legate de sarcinile de școală

- Să fii liderul unui grup;
- Să primești noi responsabilități;
- Să fii însărcinat cu rezolvarea unei anumite situații;
- Să alegi anumite sarcini care îți fac plăcere;
- Să conduci o oră de curs în locul profesorului sau învățătorului;
- Să ai oportunitatea de a fixa / decide scopuri / obiective;
- Să asisti în implementarea unor sugestii de îmbunătățire;
- Să-ți ceară colegii sau profesorul sfaturi și sugestii;

.....
.....
.....

Concrete

- Timp liber pentru diverse activități personale;
- Tricouri, șepci, alte materiale, oferite cu ocazia unor evenimente speciale;
- Diplome și trofee oferite în evenimente speciale;
- Petrecheri;
- Pauze mai lungi;

.....
.....
.....

Întăriri vs. Recompense

Sunt momente în care, în ciuda aplicării corecte a întăririlor, acestea nu funcționează. Unul din motivele pentru care nu apare modificarea comportamentală dorită este faptul că noi oferim recompense, și nu aplicăm întăriri.

Tabel. Diferențe între întărirea pozitivă și recompensă

Întărirea pozitivă nu înseamnă recompensă.

Întărirea pozitivă	Recompensa
Este asociată clar cu un comportament.	Este asociată de obicei cu un rezultat pentru care elevul a făcut mai multe comportamente (nu știm dacă toate dezirabile). <i>Exemplu:</i> <i>Îl laudăm pentru că și-a făcut tema, pe care de fapt a copiat-o de la colegi în pauză.</i>
Intervine în timp ce sau imediat după ce elevul face comportamentul dezirabil.	Intervine după o perioadă, când se pot vedea rezultatele; timp în care nu știm ce alte comportamente a mai făcut copilul.
Copilul învață un mesaj de schimbare.	Copilul mai dorește recompense.
Motivează elevul să continue comportamentul.	Demotivează pe ceilalți elevi care nu primesc recompense.
Avem resurse nelimitate de întăriri pozitive (activități, cuvinte, zâmbet, puncte, atenție, recunoaștere etc.).	Resursele sunt limitate și poate apărea competiția neproductivă între elevi. <i>Exemplu:</i> <i>Pâra, competiție pentru valorizare din partea profesorului, nu pentru progrese în învățare.</i>

Menține comportamentul.	Nu are numai decît efectul de a menține comportamentul dorit, ci comportamentele care au dus la obținerea rezultatului (unele dintre ele nedezirabile).
-------------------------	---

Tabel. Comparație între metode punitive de disciplinare și întăririle pozitive

Metode punitive	Disciplinare pozitivă
Stopează rapid comportamentul.	Stoparea comportamentului se realizează în timp.
Oferă o stare de ușurare (= întărire pozitivă) celui care le aplică.	Necesită efort și nu oferă imediat întăriri pozitive celui care le aplică.
Îl învață pe elev (și pe ceilalți elevi) ce să nu facă.	Îl învață pe elev (și pe ceilalți elevi) ce să facă.
Scad stima de sine a elevilor.	Dezvoltă stima de sine a elevilor.
Deteriorează atitudinea elevului față de școală.	Formează atitudini pozitive ale elevilor față de școală.
Sunt urmate de demotivare (neimplicare în sarcini, întârzieri, amânări, absențe, abandon școlar).	Măresc implicarea elevilor.
Sunt un factor de risc pentru că elevul nu învață să aplice noi comportamente, dezirabile, ci învață să pedepsească la rândul lui (comportamente ulterioare agresive).	Creează un mediu pozitiv de învățare.
Îl învață pe elev să rezolve probleme într-un mod punitiv.	Îl învață pe elev să recunoască și să aprecieze aspectele pozitive; îl învață autodisciplina.
Deteriorează relația profesor – elev.	Creează o relație de încredere și respect între profesor și elev.

De ce nu folosim mai des întărirea pozitivă?

La fiecare item, găsiți mai jos modul alternativ de a privi lucrurile.

- **Credem că este normal și de la sine înțeles ca elevii să facă anumite comportamente dezirabile**, că este datoria lor și ca urmare nu considerăm că e necesar să oferim întăriri când aceste comportamente apar.
Este obiectivul profesorului să învețe elevul ce este bine, dezirabil să facă. De asemenea, este obiectivul profesorului să dezvolte autodisciplina și simțul răspunderii la elevi. În multe situații, elevii nu știu / nu înțeleg ce este bine să facă sau ce înseamnă un comportament potrivit.
- **Suntem obișnuiți să remarcăm și să scoatem în evidență doar ceea ce nu merge bine**; greșelile ne atrag atenția pentru că dorim să le corectăm.
Faptul că așa stau lucrurile în mod obișnuit nu înseamnă că așa este cel mai eficient. Funcționăm și în aceste condiții, dar întărirea pozitivă ne ajută să funcționăm mai bine și să corectăm greșelile
- **Ne temem că întărirea aspectelor pozitive ne va scădea autoritatea.**
Autoritatea scade când suntem inconsistenți (nu aplicăm o regulă stabilită de fiecare dată, când pedepsim și astfel înlocuim încrederea elevilor cu frica, sau când pedepsim și apoi elevul găsește tot felul de comportamente pentru a evita pedeapsa de care noi nu ne dăm seama...)
- **Ne temem că elevii “și-o iau în cap” și nu mai respectă regulile.**
Dacă întărirea pozitivă este folosită corect, ea transmite mesajul că este bine să faci comportamentele cerute. Este important ca aplicarea regulilor să fie fermă: dacă elevul a respectat regula este apreciat (primește întăriri pozitive), dacă nu respectă regula, își asumă consecințele stabilite împreună. Elevii “și-o iau în cap” când de exemplu uneori nerespectarea unei reguli este trecută cu vederea. Când aplicarea consecințelor pozitive sau negative nu este fermă și consecventă, elevii învață că mediul este imprevizibil și nu depinde de comportamentele lor, și atunci “și-o iau în cap”.

Activitate:

La următoarea lucrare de control pe care o dați elevilor, subliniați și ceea ce au scris bine elevii (cu o altă culoare decât roșu). Adăugați un mesaj / comentariu scurt despre răspunsurile bune date de elev în lucrare.

Extincția

Metoda extincției pornește de la principiul că, dacă am identificat ce întărire menține un comportament, lipsa acesteia va avea ca rezultat diminuarea sau stoparea comportamentului. Ca metodă de disciplinare, extincția presupune retragerea întăririlor care mențin comportamentul problematic.

Extincția este una din primele metode pe care le putem folosi când dorim să modificăm un comportament nedorit. De multe ori, analiza funcțională a comportamentului ne arată că însuși adultul oferă fără să vrea întăririle care mențin comportamentul problematic.

De exemplu: când copilul plânge și se trânteste pe jos în magazinul cu jucării, în cele din urmă părintele cumpără jucăria dorită, chiar dacă inițial refuzase. Copilul învață că tot ceea ce trebuie să facă pentru a obține și data următoare jucăria este să plângă și să se trântască pe jos.

George plânge când trebuie să plece la școală. Părinții se îngrijorează, se impacientează în jurul lui și încep să negocieze plecarea la școală.

În clasă, profesorul oprește lecția pentru a repeta instrucțiunile, a negocia cu elevul care refuză să facă o sarcină, oferindu-i atenția de care elevul are nevoie și a învățat că o poate obține astfel.

Pașii necesari când folosim extincția:

1. Înainte de folosirea acestei metode, realizăm analiza funcțională a comportamentului pentru a ne asigura că am identificat întărirea care menține comportamentul. Este foarte important ca acest prim pas să fie realizat foarte specific: ce comportamente fac cei din jurul copilului (profesorul sau elevii), imediat după sau chiar în timp ce apare comportamentul problematic și îl mențin.

De exemplu: de fiecare dată când un elev spune cuvinte indecente, învățătorul oprește lecția, se uită la elev, se încruntă, îi spune să înceteze, repetă instrucțiunile etc. Ceilalți colegi râd, se înghiontesc, se uită la elevul respectiv etc. Toate aceste comportamente oferă atenția pe care o caută elevul, iar comportamentul lui se va repeta pentru a obține același efect.

2. Eliminarea întăririi **de fiecare dată** când apare comportamentul problematic. O dată ce știm ce comportamente proprii reprezintă întărituri pentru acel comportament, în acel context, este important să ne reținem în a le mai face atunci când copilul face comportamentul problematic. De reținut că același comportament este întărit de lucruri diferite în contexte diferite. Un elev poate avea comportamente agresive la anumite ore pentru a evita sarcinile date de profesori, iar la altele pentru a obține integrarea într-un grup popular în școală. Întăririle în aceste cazuri sunt diferite, sunt oferite de diferite persoane, și

pentru a aplica extincția este important să identificăm și să eliminăm întăririle care funcționează în contextul pe care ni l-am propus.

3. Întărirea comportamentului alternativ (vezi întărirea diferențiată). Este important să oferim întărirea de care are nevoie copilul dar în alte situații – adică atunci când face comportamente dorite, astfel încât elevul să învețe mesajul că doar atunci poate obține beneficiile de care are nevoie.
4. Măsurarea comportamentului problematic înainte și după aplicarea extincției pentru a vedea dacă metoda a dat rezultate. Acest pas este important pentru a verifica dacă am determinat specific întărirea care trebuie eliminată și dacă am aplicat corect metoda (de fiecare dată când apare comportamentul problematic).

Posibile erori în aplicarea extincției:

Exemplul 1:

Un profesor dorește să folosească extincția pentru a elimina comportamentul problematic al Cameliei, de a vorbi cu vecinul de bancă la lucrare. De aceea profesorul încearcă să ignore acest comportament atunci când îl observă, considerând că astfel el se va reduce treptat. În această situație însă, întărirea care menține comportamentul Cameliei nu este atenția profesorului, de aceea eliminarea acesteia nu va produce nici o modificare în comportament.

Eroarea produsă în acest exemplu se referă la identificarea incorectă a întăririi și retragerea unui comportament al adultului care de fapt nu este o întărire pentru comportamentul problematic.

O eroare frecvent întâlnită este confundarea extincției cu ignorarea comportamentului problematic. Ignorarea este într-adevăr o metodă de extincție dar doar în situația în care întărirea comportamentului problematic este atenția adultului. Deși foarte frecvent întărirea este într-adevăr una socială – atenția adultului, nu în toate cazurile este așa.

Exemplul 2:

La lucrarea de matematică Lucian începe să plângă, pentru a evita sarcina. Învățătoarea uneori îl potolește explicându-i încă o dată instrucțiunile, alteori dându-i o sarcină mai ușoară de făcut. În cea de-a doua situație, evitarea sarcinii este menținută dacă Lucian primește un exercițiu mai ușor. Chiar dacă a intenționat să retragă întărirea (= posibilitatea de a evita sarcina), învățătoarea nu a aplicat decât în prima situație metoda extincției (= a explicat încă o dată instrucțiunile).

Eroarea produsă în acest exemplu este faptul că extincția nu a fost aplicată de fiecare dată când apare comportamentul problematic. Dacă uneori se păstrează totuși

întărirea pozitivă pentru comportamentul problematic, elevul învață că poate obține evitarea sarcinii și extincția nu funcționează.

Când nu putem aplica extincția:

- Când comportamentul problematic nu este întărit de factori în controlul nostru. Unele comportamente ale elevului sunt întărite din alte surse – colegi, alte persoane aflate în clasă sau sunt autoîntărite. În aceste cazuri este important să folosim alte metode de reducere a comportamentului nedorit.
- Când comportamentul problematic reprezintă un pericol pentru persoana în cauză sau pentru ceilalți – de exemplu în cazul comportamentelor agresive severe care sunt întărite de atenția adultului, nu putem ignora comportamentul.
- Când nu putem asigura aplicarea consecvența a metodei – alți adulți întăresc comportamentul pe care dv. încercați să-l eliminați – de exemplu un alt profesor care asistă la oră oferă atenția elevului în timp ce acesta face un comportament pe care dv. încercați să-l ignorați.

Escaladarea comportamentului problematic

Folosirea extincției este de obicei urmată de o creștere a frecvenței sau intensității comportamentului problematic.

Exemplu:

Elevul care spune cuvinte indecente în clasă și nu mai primește atenția profesorului va începe să spună mai multe astfel de cuvinte în prima fază. De asemenea este posibil să apară o reacție emoțională a copilului (se supără, plânge) sau un nou comportament problematic care are aceeași funcție (rade tare, înghiontește colegul, se ridică din bancă - prin care încearcă să obțină tot atenția, în acest exemplu). Acest efect este de așteptat și semnalizează faptul că metoda funcționează. El ne arată că într-adevăr aceasta este întărirea care menține comportamentul și tot ce trebuie să facem este să menținem metoda extincției. Această fază de escaladare vine din încercarea elevului de a obține totuși întărirea. În scurt timp, dacă continuăm să reținem comportamentele care îi ofereau elevului atenția dorită, el va renunța să mai repete comportamentul.

Întărirea diferențiată

Întărirea diferențiată este o metodă de management comportamental folosită pentru a crește frecvența comportamentelor dezirabile și pentru a reduce frecvența comportamentelor nedorite. Comportamentul dorit este întărit de fiecare dată când el apare. Întărirea sistematică crește probabilitatea ca respectivul comportament să apară în viitor. În același timp orice comportament nedorit care interferează cu comportamentul dorit nu este întărit. Lipsa acordării întăririlor scade probabilitatea apariției viitoare a comportamentului nedorit. Această metodă combină acordarea întăririlor (pentru comportamentul dorit) cu retragerea întăririlor sau extincția (pentru comportamentele nedorite). De aceea poartă denumirea de întărire diferențiată.

De exemplu, când doamna învățătoare se adresează frontal tuturor copiilor, Ionuț se agită în bancă și vorbește neîntrebat. Acest comportament este un comportament nedorit care deranjează întreaga oră. Doamna învățătoare dorește să reducă apariția acestui comportament și să crească frecvența comportamentului de ridicare a mâinii pentru a se înscrie la răspuns. Ca urmare, doamna învățătoare va întări la Ionuț comportamentul de ridicare a mâinii și va retrage întăririle pentru comportamentele nedorite. Pentru această situație orientarea atenției și numirea pentru a răspunde reprezintă o întărire pentru comportamentele nedorite ale elevului (funcția comportamentelor este de a atrage atenția adultului). Aplicarea întăririi diferențiate în acest caz va consta în orientarea atenției spre Ionuț și numirea lui să răspundă atunci când apare comportamentul dorit (ridică mâna) și retragerea acestor întăriri (extincția) pentru comportamentele nedorite (se agită în bancă, vorbește neîntrebat) care interferează cu comportamentul dorit.

Condiții de aplicare a întăririi diferențiate:

1. Întărirea diferențiată se poate aplica doar în situația în care comportamentul dezirabil apare ocazional; pentru situațiile în care acest comportament nu apare deloc, întărirea diferențiată nu poate fi aplicată. Este necesară prezența comportamentului dezirabil între comportamentele copilului.
2. Aplicarea întăririlor pentru comportamentul dezirabil trebuie să urmeze imediat apariția comportamentului.
3. Este necesară identificarea și definirea comportamentelor nedorite, precum și a întăririlor lor. Se recomandă ca întăririle pentru aceste comportamente să fie eliminate complet. Dacă acest lucru nu este posibil, este necesar ca întăririle să fie minimizezate cât mai mult posibil, pentru ca comportamentul dorit să primească mai multe beneficii decât cele nedorite.

O formă specială a întăririi diferențiate o reprezintă întărirea diferențiată pentru absența comportamentului problematic. Această metodă constă în aplicarea întăririi pentru perioade de timp prestabilite, în care comportamentul problematic lipsește. De exemplu, dacă comportamentul problematic pe care dorim să îl reducem este stropitul cu apă în pauze, elevul respectiv, va primi întăriri pentru fiecare pauză în care acest comportament problematic a fost absent; adică se întărește lipsa sau absența comportamentului problematic. Este important ca elevii să cunoască faptul că sunt monitorizați în cadrul unui plan de intervenție comportamentală, care este scopul aplicării întăririlor și ce se așteaptă de la ei.

Consecințele logice și naturale

Dacă analizăm activitatea noastră de zi cu zi cu elevii, putem identifica multe comportamente nedorite care nu pot fi reduse la nivele acceptabile sau eliminate folosind în mod exclusiv consecințele pozitive sau întăririle, deși acestea oferă un ajutor esențial de fiecare dată și trebuie să fie cuprinse în orice plan de modificare comportamentală. De multe ori întâlnim situații în care metodele de modificare comportamentală bazate pe folosirea consecințelor pozitive (oferirea lor sau neoferirea lor) sunt insuficiente pentru a soluționa problemele reale cu care ne confruntăm.

Cele mai eficiente strategii de management comportamental al clasei includ în mod echilibrat metode de interacțiune și comunicare preventive (stabilirea de reguli), metode de gestionare a consecințelor pozitive și metode de gestionare a consecințelor logice și naturale. Toate aceste metode împreună sunt la dispoziția noastră pentru a-i învăța pe elevi să aleagă, să rezolve probleme, să ia decizii și să își asume responsabilitatea actelor lor.

Consecințele naturale

Sunt consecințe care apar ca o urmare firească a unui comportament. Ele nu sunt planificate sau controlate.

Exemplu:

Dacă te așezi în bancă pe locul altcuiva, apare ca și consecința naturală exprimarea nemulțumirii unui coleg sau o vedere mai puțin bună la tablă. Ca urmare a apariției acestor consecințe, comportamentul se modifică (elevul își reia locul).

Deși sunt foarte eficiente în modificarea comportamentului, nu putem prezice apariția lor decât în unele situații (dacă nu mă îmbrac repede, filmul va începe înainte ca eu să ajung la cinema). Deoarece consecințele naturale sunt predictibile și constante doar pentru unele comportamente, face ca ele să poată fi utilizate doar pentru comportamentele care apar în acele situații. Dacă consecințele nu sunt predictibile și constante, contingente cu comportamentul, ele nu conduc la învățare.

Pentru situațiile în care nu apar consecințe naturale în mod constant și predictibil, se recomandă folosirea consecințelor logice ca metodă de modificare a comportamentelor. Spre deosebire de consecințele naturale, consecințele logice pot fi planificate sau controlate de către profesor astfel încât să devină predictibile și contingente cu comportamentul.

Consecințele logice

Reprezintă acțiuni sau răspunsuri care sunt aplicate ca urmare a apariției unui comportament nedorit. Ele au ca efect prevenirea reapariției acestui comportament. Consecințele logice sunt diferite de pedeapsă deoarece ele au ca scop ghidarea copilului spre comportamentul dorit. Acest lucru se realizează prin construirea contextului adecvat în care elevul să se confrunte cu consecințele sau efectele propriului comportament.

Consecințele logice reprezintă pentru copil o oportunitate de învățare: copilul învață că are responsabilitatea comportamentului său și control asupra lui. Aceste consecințe se numesc logice deoarece ele sunt evident relaționate cu comportamentul. Elevii acceptă cu ușurință confruntarea cu consecințele logice când ele sunt prezentate ca alegeri, opțiuni și nu ca pedepse sau sancțiuni. Prin consecințele logice copiii învață că alegerile lor (comportamentele pe care aleg să le facă) au consecințe pozitive sau negative, iar ei au control asupra acestora prin controlul modului în care aleg. În acest fel, copiii învață să își asume responsabilitatea propriilor acțiuni și comportamente.

Exemplu:

După ora de pictură, Natașa nu își stânge apa, acuarelele, colile și celelalte lucruri pe care le-a folosit. Banca rămâne murdară, iar ea se grăbește să plece în pauză împreună cu colegii. Profesoara o ajută să strângă și îi reamintește că data viitoare va trebui să facă singură acest lucru. Bineînțeles, acest lucru nu se întâmplă și profesoara o ajută din nou, de mai multe ori, până când devine un obicei. Faptul că a ajutat-o să strângă a învățat-o pe Natașa că nu este responsabilă de comportamentul ei, că dacă ea nu îl face este altcineva care va face.

Ca urmare, nemulțumită de comportamentul Natașei, profesoara o amenință ca dacă nu lasă banca așa cum a găsit-o, curată, îi va scădea nota, sau nu o va primi la oră și îi va trece absent nemotivat. Toate aceste acțiuni de amenințare care își propun să o facă pe Natașa să facă curat nu îi modifică comportamentul. Ce se întâmplă în schimb este că Natașa vorbește urât despre doamna profesoară, întârzie la ore, varsă intenționat culori pe podea în timpul orei și continuă să nu își strângă lucrurile la sfârșit.

Acțiunile aplicate de profesoară ca și consecință negativă (a amenințat-o) au fost ineficiente, deoarece au fost nerelaționate cu comportamentul. Ca urmare aceste consecințe punitive nu au învățat-o pe Natașa nimic despre comportamentul ei, iar acesta nu s-a modificat. Mai mult chiar, au stricat relația Natașei cu doamna profesoară

pentru că au fost percepute de elevă ca nedrepte, nefiind relaționate cu comportamentul.

Consecințele logice, spre deosebire de pedepse, nu sunt folosite pentru a amenința sau pentru a intimida copilul. Ele sunt prezentate copilului ca o alegere, ca o alternativă pentru care el poate opta dacă dorește.

Exemplu:

În cazul Natașei, profesoara își dă seama că notele mici la desen și amenințările nu duc nicăieri și decide să aplice consecințele logice pentru comportamentul Natașei. Ca urmare, la începutul următoarei ore de desen, profesoara o anunță că alternativele între care poate alege : «Natașa, colegii care strâng lucrurile și curăță banca merg în pauză și se joacă. Dacă dorești să mergi cu ei, e necesar să-ți strângi lucrurile și să-ți cureți banca, așa cum fac ei.» Când profesoara anunță elevii că ora s-a încheiat și că este momentul să strângă lucrurile și să curețe, copiii încep să facă acest lucru, iar Natașa refuză. Profesoară îi repetă calm alternativele pe care le are și subliniază că este alegerea ei. Dacă alege să refuze, atunci alege să rămână în clasă. Natașa rămâne în clasă cu profesoara. La următoarea oră de desen profesoara o anunță din nou pe Natașa despre opțiunile pe care le are la finalul orei. Când profesoara anunță elevii că ora s-a încheiat și că este momentul să strângă lucrurile și să curețe, Natașa își strânge și curăță lucrurile ei imediat.

Consecințele logice au modificat comportamentul deoarece sunt relaționate în mod logic cu comportamentul nedorit și cel dorit și îi oferă copilului decizia de a suporta consecințele neplăcute.

Consecințele logice nu apar în mod natural ca urmare a comportamentului. Ele sunt în mod deliberat alese de către adulți și sunt similare cu ce i s-ar întâmpla unui adult într-o situație similară.

Pentru a învăța pe copii responsabilitatea acțiunilor lor și importanța realizării comportamentelor și în absența adultului este necesar să folosim consecințele care sunt logice. Pentru ca consecințele cu care confruntăm copilul să fie logice, ele trebuie să respecte regula celor 3R.

Regula celor 3R.

Relaționate cu comportamentul nedorit și cu cel dorit.	Consecințele logice sunt relaționate cu comportamentul și cu funcția lui. Acest lucru presupune ca profesorul să cunoască bine evul, funcția comportamentului său într-un anumit context și care consecință ar ajuta orientarea alegerii elevului spre comportamentul dorit. <i>Exemplu:</i> <i>Scoaterea elevului de la oră pentru că îi înjură pe ceilalți sau le spune porecle nu reprezintă o consecință logică, deoarece nu este relaționată cu comportamentul dorit sau nedorit. O consecință logică ar fi să scrie un bilet sau o scrisoare de scuze către coleg pentru fiecare înjurătură, în timpul pauzei. Profesorul va număra comportamentele nedorite și va colecta biletele când acestea sunt finalizate (dacă confruntarea cu consecințele logice necesită mai mult timp decât doar o pauză, atunci se va continua aplicarea lor și pauzele următoare).</i>
Respectuoase	Consecințele logice sunt prezentate cu empatie și cu un ton respectuos față de elev. În caz contrar, elevul se va concentra pe modul în care adultul se simte, pe modul în care se simte el însuși (furios, jignit), și nu va înțelege / analiza alternativele între care trebuie să aleagă. Elevii cărora nu li se vorbește cu respect devin necooperanți, agresivi sau pasiv-agresivi (sfidători) și pot încerca să se răzbune pe profesor.
Rezonabile	Consecințele logice sunt rezonabile, adică nu sunt excesive sau prezintă o consecință care poate fi cu ușurință percepută ca fiind nedreaptă (în aceste cazuri aceste consecințe nu mai sunt logice, sunt sancțiuni). <i>Exemplu:</i> <i>Nu este rezonabil să ceri unui elev să facă o sută de exerciții în plus ca temă pentru că nu a lucrat sarcina primită în clasă. Aceasta este percepută ca o pedeapsă. O consecință logică rezonabilă este să realizeze sarcina în pauză, și doar după realizarea ei să poată merge în pauză.</i>

Eficiența consecințelor logice este condiționată de câteva aspecte ale utilizării lor:

- Tonul vocii:

Este necesar ca modul în care consecințele sunt prezentate să fie calm, clar și respectuos față de copil. Consecințele logice nu trebuie să devină prin tonul vocii amenințătoare sau punitiv.

- Contingența în spațiu și timp:

Alternativele care vor fi utilizate pentru consecințele logice trebuie alese și planificate din timp (înainte ca următorul context în care apare comportamentul să fie reîntâlnit); alternativele trebuie prezentate copilului în contextul în care se așteaptă apariția comportamentului dezirabil, în locul celui nedezirabil și înainte de momentul în care se așteaptă acest lucru, pentru a-i da posibilitatea să aleagă și ca urmare să se confrunte cu consecințele proprii alegeri.

- Întărirea comportamentului dezirabil:

După prima apariție a comportamentului dezirabil, acesta trebuie întărit.

Care este diferența între consecințele logice și folosirea tradițională a pedepselor?

Diferența principală între consecințele logice și pedepse este dată de regula celor 3R: relaționate, respectuoase și rezonabile. Pot exista situații în care consecințele logice și pedepsele sunt aceleași, dar modul în care adultul le prezintă elevului face ca ele să devină pedepse și nu consecințe logice (glas ridicat, însoțit de jigniri sau amenințarea cu consecințe mai mari în viitor). Consecințele logice sunt consecințe cu care elevul este pus în situația să se confrunte, nu sunt aplicate.

Consecințe logice	Pedepse sau penalizări
Sunt relaționate cu comportamentul.	Sunt relaționate cu sarcini neplăcute în general, indiferent de comportament (ștergi tabla, nu mai mergi în excursie, 100 de exerciții, nota 2).
Sunt respectuoase.	Sunt prezentate pe un ton ridicat, amenințător, revoltat.
Sunt rezonabile.	Sunt mult mai mari decât ce ar fi suficient pentru modificarea comportamentului.

Sunt prezentate elevului ca alegere.	Sunt aplicate elevului.
Oferă alegeri între niște limite.	Cere elevului complianță la dorința sau decizia adultului.
Sunt prezentate elevului înainte de noul moment în care se așteaptă apariția comportamentului nedorit și se dorește alt comportament.	Sunt aplicate de obicei după ce comportamentul nedorit a apărut deja.
Oferă elevului un sentiment de control.	Produce elevului un sentiment de nedreptate și răzbunare.
Învăță elevul responsabilitatea faptelor sale.	Produce emoții negative la elev și profesor.
Sunt similare cu ce anume s-ar întâmpla unui adult într-o situație similară.	Sunt aleatorii.

Capitolul VI

Despre pedeapsă.

Metode alternative la aceasta

Pedeapsa

În limbajul obișnuit, pedeapsa semnifică diferite lucruri, majoritatea dintre ele total neplăcute. Pentru cei mai mulți dintre noi, pedeapsa este un cuvânt cu conotații negative și indică gravitatea unui comportament din punct de vedere etic sau moral. Ca urmare, pedeapsa se adresează persoanei în întregime, nu doar comportamentului și are ca efect rănirea persoanei (de ex. umilirea ei, marginalizarea etc.).

În domeniul managementului comportamental, pedeapsa este o tehnică de modificare comportamentală, care are ca scop reducerea comportamentului și se adresează doar comportamentului. Ca metodă corectă de intervenție pentru reducerea comportamentului, este interzis ca pedeapsa să afecteze persoana sau imaginea sa de sine.

În mod frecvent însă, aplicarea pedepsei conduce la scăderea stimei de sine a persoanei și la alte efecte secundare, pentru că diferența între pedepsirea persoanei și pedepsirea comportamentului este foarte greu de realizat.

Ca metodă de management comportamental pedeapsa este clasificată în două categorii.

Pedeapsa „pozitivă” (pedeapsă)	Apariția comportamentului este urmată de aplicarea unui stimul aversiv (neplăcut), care este urmată de reducerea comportamentului problematic. <i>Exemple: pedepse fizice (lovirea persoanei), pedepse verbale (amenințări cu lovirea sau alte consecințe negative, etichetarea persoanei - nesimțit, prost).</i>
Pedeapsa „negativă” (penalizare)	Apariția comportamentului este urmată de retragerea unui stimul plăcut (beneficiu), care este urmată de reducerea comportamentului problematic. <i>Exemple: sancțiuni (financiare, luarea unor obiecte sau retragerea unor privilegii – nu mai afară, la TV etc.), time out (retragerea tuturor întăririlor prin excluderea din context)</i>

Putem spune că pedeapsa sau penalizarea este o metodă eficientă de disciplinare? Care este eficiența pedepsei ?

Cu toții întâlnim frecvent în viața personală sau profesională situații în care suntem pedepsiți. Folosită uneori fără intenția de a răni, această metodă de a modifica un comportament are de fapt efect de bumerang. Un părinte care a fost criticat la serviciu vine acasă și ridică tonul la copilul său. Un copil care a fost ironizat la școală de colegi începe să ironizeze la rândul său pe alți colegi mai mici. Cu toții știm cum ne simțim în situațiile în care suntem pedepsiți. Unele dintre rezultatele acestei metode, pe care le trăim noi înșine de multe ori, sunt demotivarea, stresul, frica, neîncrederea.

În continuare vă propunem să analizăm cât de eficientă este pedeapsa într-adevăr.

Primul pas este să definim, operaționalizăm ce înseamnă că o metodă de disciplinare este eficientă. Ca o metodă de disciplinare să fie eficientă este necesar să :

1. Reducă comportamentul nedezirabil.
2. Să conducă la apariția comportamentului dezirabil.
3. Să asigure menținerea comportamentului dezirabil în locul celui nedezirabil.
4. Să dezvolte stima de sine a copilului și sentimentul de responsabilitate asupra propriilor acțiuni.
5. Să stimuleze performanța academică.

În continuare vă propunem să analizăm măsura în care pedeapsa ca metodă disciplinare răspunde acestei definiții.

1. Reduce comportamentul nedezirabil.

Pentru a verifica acest lucru vă propunem un exercițiu.

Activitate:

Vă rugăm să vă amintiți un comportament nedezirabil pentru care ați aplicat o pedeapsă în scopul de a-l reduce.

Completați tabelul de mai jos.

Ce se întâmplă cu comportamentul imediat după aplicarea pedepsei	Ce se întâmplă cu comportamentul la un interval de ore / zile după aplicarea pedepsei

Pedeapsa oprește comportamentul dacă este aplicată în timp ce el se desfășoară. Acesta este efectul imediat al pedepsei. Pe termen lung însă comportamentul nedezirabil continuă să apară. Când comportamentul nedorit al unui copil este corectat prin pedeapsă, șansele ca acel comportament să se repete este de 80% în aceeași zi și 50% în următoarele 2 ore. Pentru mulți copii "recidiva" apare chiar în următoarele 2 minute.

Un alt efect nedorit pe termen lung al pedepsei este apariția de alte comportamente de evitare a pedepsei. Multe dintre aceste comportamente sunt și ele nedezirabile. De exemplu, elevii pedepsiți că nu și-au făcut tema sau că nu au învățat vor chiuli de la oră data viitoare când nu sunt pregătiți, pentru a evita pedeapsa. Sau

un copil pedepsit de părinți că a luat o notă mică, data viitoare va minți, va spune că nu a luat nici o notă, sau va ascunde carnetul, pentru a evita pedeapsa.

Pedeapsa îi învață pe oameni să evite să fie pedepsiți. Și pentru asta ei vor aplica orice metodă, nu doar eliminarea comportamentului pentru care au fost pedepsiți.

Pedeapsa îi învață pe copii modalități de a reacționa pentru a rezolva situații neplăcute. Copiii pedepsiți învață pedeapsa ca modalitate de a rezolva situații neplăcute. Un mediu educațional bazat pe pedeapsă promovează comportamentele antisociale – agresivitate, violență școlară, vandalism.

Ca urmare, pedeapsa nu satisface definiția metodei de disciplinare eficiente, deoarece pe termen foarte scurt, ea oprește comportamentul problematic, dar pe termen lung comportamentul nedorit se menține și chiar apar unele comportamente problematice noi.

2. Conduce la apariția comportamentului dezirabil.

Chiar dacă reușește să stopeze pe termen scurt comportamentul problematic, pedeapsa nu înseamnă că încurajează comportamentul adecvat. Pedeapsa îl învață pe copil ce să nu facă, dar nu îl învață ce trebuie să facă.

Rezultatele pedepsei în termeni de învățare sunt impredictibile, deoarece pedeapsa nu indică și nu încurajează comportamentul dorit. Ca urmare, scade controlul adultului asupra comportamentelor ulterioare ale copilului. Cea mai frecventă reacție a oamenilor la pedeapsă este de a evita să mai fie pedepsiți. Asta nu înseamnă numai că nu mai fac comportamentul problematic, ci mai degrabă că găsesc strategii să nu fie pedepsiți: ascund greșeala, mint, evită etc. Dorind să rezolvăm - prin pedeapsă - un comportament problematic, generăm de fapt mai multe comportamente problematice, dar nu producem comportamentul dezirabil.

Ca urmare, pedeapsa nu satisface definiția metodei de disciplinare eficiente, deoarece nu conduce la apariția comportamentului dezirabil.

3. Asigură menținerea comportamentului dezirabil în locul celui nedorit.

Pedeapsa este o metodă care pe termen scurt oprește comportamentul și care pe termen lung conduce la apariția unor comportamente impredictibile, de evitare a pedepsei. În acest caz, pedeapsa nu reprezintă o metodă care să asigure menținerea comportamentului dezirabil.

4. Asigură dezvoltare stimei de sine a copilului și sentimentul de responsabilitate asupra propriilor acțiuni.

Pedeapsa este percepută de oameni ca o nedreptate, ca un lucru rău care li se întâmplă. Ca urmare, pedeapsa creează ostilitate și resentimente din partea elevilor. Cu

cât sunt mai frecvente, cu atât aceste emoții conduc la scăderea stimei de sine și la exprimarea lor comportamentală. **Multe din comportamentele problematice ale elevilor sunt de fapt reacții la pedepse anterioare.**

Pedeapsa afectează relația de încredere dintre profesor și elev; unui profesor care folosește pedeapsa îi este mult mai greu să mențină această relație.

Deoarece pedepsele sunt aplicate după ce comportamentul nedorit apare și nu sunt relaționate neapărat cu comportamentul, pedeapsa dezvoltă sentimentul de frică și incontrollabilitate elevilor și nu sentimentul de responsabilitate. Lipsa sentimentului de responsabilitate face ca doar atât timp cât adultul este de față să apară comportamentul dorit al elevului. Aceasta deoarece copiii învață faptul că obțin consecințe negative doar când adultul (care aplică pedeapsa) este de față, nu și în absența lui.

Ca urmare, pedeapsa nu satisface definiția metodei de disciplinare eficiente, deoarece nu asigură dezvoltarea stimei de sine a copilului și a sentimentului de responsabilitate asupra propriilor acțiuni.

5. Stimularea performanței academice.

Pedeapsa poate afecta performanța academică a elevilor într-un sens negativ. Mai jos sunt prezentate câteva exemple de situații în care folosirea unor metode de disciplinare neeficiente afectează chiar învățarea / procesul de instruire:

“Treci la tablă”

Dezavantaje:

- copilul învață că a merge la tablă și a fi ascultat este ceva rău, o pedeapsă, și nu o metodă care îl ajută să învețe mai bine și să își evalueze cunoștințele, ca urmare vor evita aceste situații: vor chiuli de la oră, vor lăsa capul în jos și se vor prefăca ocupați când profesorul întreabă cine dorește să iasă la tablă etc.
- fiind asociat cu o pedeapsă, ieșitul la tablă devine tot mai neplăcut pentru elev, chiar și în situații în care acesta nu este o pedeapsă ci un moment al lecției; anxietatea “ieșitului la tablă” afectează de multe ori modul în care elevul răspunde la întrebările profesorului sau rezolvă problemele
- putem favoriza continuarea situației problematice prin scoaterea elevului în fața clasei – acesta poate fi un motiv ca ceilalți elevi să râdă, sau ca elevul din față să continue comportamentul problematic “în lumina reflectoarelor” (să ne gândim că este foarte probabil ca de la început nevoia de atenție din partea colegilor a fost cauza comportamentului problematic)

“Teși de la oră”

Dezavantaje:

- elevul pierde informațiile transmise în acea oră
- în acest timp, nu avem control asupra a ceea ce i se întâmplă copilului în timpul în care este în responsabilitatea noastră
- poate repeta sau face noi comportamente problematice pe care nu le putem gestiona
- elevul poate învăța că plecatul de la ore îi poate aduce multe beneficii
- plecatul în sine de la oră poate fi considerat de elev (și de alți elevi) un beneficiu, și să repete comportamentele problematice pentru a-l obține din nou, iar efectul este contrar celui dorit de noi

“Ai în plus 100 de exerciții”

Dezavantaje:

- supracorecția este o formă de pedeapsă; copilul învață că a face exerciții (sarcini școlare în general) este ceva rău, o pedeapsă, și nu o metodă care îl ajută să învețe mai bine.
- fiind asociată cu o pedeapsă, realizarea exercițiilor (inclusiv teme acasă) devine tot mai neplăcută pentru elev și crește probabilitatea ca elevul să vină cu temele nefăcute sau să lipsească de la școală

Scăderea notei la materia predată

Dezavantaje:

- copilul asociază materia respectivă și performanța sa cu notele slabe
- performanța elevului la materia respectivă poate scădea pentru că elevul învață din această situație că nota sa nu depinde de cât de bine se pregătește la acea materie; elevul este demotivat, interesul său față de obiectul de studiu se reduce.
- evaluarea performanței academice devine tot mai puțin importantă pentru elev, o dată ce ea poate fi afectată de factori care nu țin de efortul depus la obiectul respectiv

Concluzii:

Pedeapsa este o metodă inefficientă de disciplinare.

Pedeapsa afectează dezvoltarea elevului ca persoană.

Pedeapsa afectează performanța academică a elevului.

De ce totuși continuăm să folosim pedeapsa?

Când comportamentul nedorit al unui copil este corectat este posibil ca el să reapară. În astfel de situații de “recidivă”, tendința adultului de a folosi pedeapsa este

foarte mare. Acesta interpretează reapariția comportamentului ca semn de neeficiență a metodelor folosite deja și atunci recurge la pedeapsă. Pedeapsa este cea mai la îndemână metodă și ne dă imediat impresia că funcționează: în următoarele secunde comportamentul se întrerupe, dar întreruperea comportamentului nu înseamnă schimbarea sau dispariția lui. Ca urmare, avem tendința să continuăm să pedepsim.

Principalele motive pentru care pedeapsa este des folosită sunt:

- Vedem în jurul nostru că este cel mai des folosită metodă de a rezolva probleme
- Este la îndemână, ușor de folosit
- O putem folosi imediat și percepem că funcționează imediat
- Credem că pedeapsa este eficientă, că rezolvă situațiile problematice (vezi mai jos mituri despre pedeapsă și dacă ele sunt valabile).

Pedeapsa este un comportament al adulților, care urmează regulile comportamentelor: este menținut de beneficiile sale pe termen scurt.

Activitate:

Notați mai jos care sunt beneficiile pe care vi le oferă comportamentul dvs. de a pedepsi pe termen scurt:

.....

.....

.....

Beneficiile pe care pedeapsa ni le aduce pe termen scurt sunt oprirea comportamentului nedorit, sentimentul de putere, de control (iluzia controlului), gestionarea emoțiilor noastre negative (furie, teamă).

Pe termen lung însă balanța nu mai este în favoarea pedepsei. Notați în tablele de mai jos avantajele și dezavantajele folosirii pedepsei pe termen lung; notați întâi pentru dvs., apoi pentru elev.

Activitate:

Notați avantajele și dezavantajele pe termen lung pe care pedeapsa le aduce profesorului!

Avantaje	Dezavantaje
▪ ▪ ▪	▪ ▪ ▪

Notați avantajele și dezavantajele pe termen lung pe care pedeapsa le aduce copilului!

Avantaje	Dezavantaje
▪ ▪ ▪	▪ ▪ ▪

Activitate:

Observați ce se întâmplă imediat după ce o persoană este pedepsită.

Alegeți o situație în care sunteți implicat sau doar o observați: șeful țipă la dv.; părintele îl pedepsește pe copil; cineva vă ironizează etc.

Atenție!

Considerăm pedepse, respectiv recompense, acele consecințe care sunt percepute astfel de către persoana care le primește. Ceea ce pentru o persoană constituie o pedeapsă, pentru altcineva nu. De aceea uneori avem impresia că am folosit metoda cea mai potrivită, dar de fapt am folosit metoda cea mai potrivită din punctul nostru de vedere.

Exemplu:

A scoate un elev în fața clasei pentru a-l aprecia este pentru majoritatea o recompensă. Există însă persoane pentru care un astfel de moment este o pedeapsă, pentru că nu se simt confortabil să fie priviți și să aibă atenția tuturor îndreptată spre ei în același timp.

Mituri despre pedeapsă

Mit	Argumente contra
“Pedeapsa ne ajută să controlăm copilul.”	Este doar o percepție de-a noastră că imediat ce aplicăm această metodă se schimbă comportamentul copilului, și prin urmare avem control asupra acestuia. De multe ori însă prin pedeapsă generăm alte comportamente prin care copilul încearcă să-și ascundă greșeala și să evite pedeapsa. Este astfel mult mai greu să avem control asupra comportamentelor pe care copilul încearcă să le ascundă.

„Pedeapsa ne asigură o autoritate mai mare în fața elevilor.”	Este o convingere greșită pentru că autoritatea se construiește pe încredere și respect. Avem nevoie de aceste lucruri pentru a ne asigura că elevul își recunoaște greșelile și ne solicită ajutorul când are nevoie. Când pedepsim, se deteriorează relația pe care o avem cu elevul, asta pentru că oamenii în general au mai degrabă tendința să evite persoanele care îi pedepsesc decât să se apropie de ea cu încredere.
„Profesorii severi obțin cele mai bune rezultate.”	Potențialul unui elev poate fi valorificat cel mai bine atunci când înlocuim amenințarea (dacă nu faci x, o să pățești y) cu încurajarea și sprijinul oferite copilului atunci când face un lucru bun. Performanța oricărei persoane crește atunci când ne focalizăm spre a menține și dezvolta ceea ce face bine. Când elevul face / nu face anumite comportamente pentru a evita pedeapsa, performanța lui se oprește la nivelul cerut, acceptabil. Atunci când face anumite comportamente pentru că știe că este apreciat de exemplu, performanța lui se poate îmbunătăți mult mai mult. Mai mult decât atât, studiile arată că folosirea repetată a pedepsei la copii este asociată cu un ritm mai redus al dezvoltării intelectuale a acestora, comparativ cu copiii care nu sunt pedepsiți. Procesul de învățare este îngreunat când profesorul folosește pedeapsa ca metodă de disciplinare. (Straus, M., 2002)
„Dacă nu folosim metode severe de disciplinare, crește incidența violenței în școală”	Studiile arată că din contră, metodele de disciplinare bazate pe pedeapsă sunt un factor de risc pentru violența școlară. Mai mult decât atât, elevii au nevoie de exemple în care adulții rezolvă probleme fără a apela la pedeapsă, din care să învețe că există metode pozitive de a rezolva probleme (iar aceasta este o abilitate care previne violența școlară).
„Neutilizarea pedepsei duce la permisivitate, indisciplină.”	Lipsa unui răspuns din partea profesorului duce la permisivitate și indisciplină. Dacă un comportament problematic al elevului este trecut cu vederea, elevul nu are șansa să învețe ce ar fi trebuit să facă, ce se

	așteaptă de fapt de la el. E important să ne amintim că scopul disciplinării este acela ca elevul să învețe un comportament potrivit pentru o anumită situație. Putem face acest lucru însă folosind metode de disciplinare care să nu aibă „efecte secundare” și să ofere rezultate pe termen lung (în termeni de achiziții ale elevului).
--	--

Ce metode alternative la pedeapsă se pot folosi?

Pedeapsa este inefficientă, iar efectele ei secundare sunt greu de controlat. Ca urmare, pentru succesul acțiunilor de disciplinare vom utiliza ca metode alternative:

- Consecințele logice și naturale;
- Costul răspunsului;
- Time-out;

Modul de utilizare a consecințelor logice a fost descris mai sus. În continuare vom prezenta celelalte două metode.

Costul răspunsului

Costul răspunsului este o formă de penalizare, de aceea înainte de a utiliza această metodă trebuie asigurată respectarea eticii în aplicarea ei (vezi etică în folosirea pedepsei și penalizării).

Costul răspunsului este o penalizare deoarece constă în retragerea unui anumit beneficiu sau bun posedat de persoana care realizează comportamentul problematic. Costul răspunsului se aplică contingent cu apariția comportamentului.

De exemplu, doi colegi se ceartă în mod frecvent în pauză, de la un joc. Învățătoarea îi anunță că pentru fiecare dată când se vor mai certa vor pierde 1 leu din banii lor de buzunar, care vor intra în fondul clasei.

Cearta este definită de învățătoare ca vorbit tare, țipete, plânsete, confruntare fizică – îmbrâncire, lovire cu brațele sau picioarele. Pentru aplicarea costului răspunsului, învățătoarea folosește graficul de mai jos.

MANAGEMENTUL CLASEI

Ionuț	Andrei
X	X
X	

Pentru fiecare ceartă învățătoarea notează un X, în cadranul băiatului care se ceartă (prezintă comportamentele descrise). De fiecare dată când învățătoarea aude sau observă că băieții se ceartă, merge la ei și le spune calm: “Ați pierdut 1 leu pentru cearta asta. Vă recomand să vă opriți sau veți pierde și mai mulți bani.” În paralel, învățătoarea i-a învățat pe băieți cum să soluționeze în mod sănătos conflictele dintre ei. De câte ori observă utilizarea comportamentelor alternative dezirabile, învățătoarea întărește apariția acelor comportamente. Utilizarea întăririi diferențiate și a costului răspunsului a condus în foarte scurt timp la remiterea comportamentelor problematice.

Diferența între costul răspunsului și pedeapsa tradițională este dată de modul în care aceasta este prezentată copilului.

Consecință	Pedeapsa tradițională	Costul răspunsului
Sanctiune financiară	Dacă nu terminați cu bătaia o să vă iau din banii de buzunar!!! (amenințare)	Pentru fiecare dată când vă certați veți pierde 1 leu din banii lor de buzunar, care vor intra în fondul clasei. Vă recomand să rezolvați neînțelegerile dintre voi pașnic.

Time-Out

Time-out este o formă de penalizare, de aceea înainte de a utiliza această metodă trebuie asigurată respectarea eticii în aplicarea ei (vezi etică în folosirea pedepsei și penalizării).

Time-out este o penalizare, deoarece reprezintă pierderea accesului la întăririle contingente cu comportamentul pentru o scurtă perioadă de timp.

De exemplu, la ora de lucru manual, copiii modelează figurine din plastilină. La un moment dat, Maria începe să arunce cu plastilină și să strice figurinele celorlalți copii. Învățătoarea se îndreaptă spre ea, o ia de mână și o conduce în alt colț al clasei, la o masă unde nu mai este nici un alt copil și unde nu se poate modela plastilină: « «Maria nu te poți juca dacă arunci cu plastilină și strici figurinele celorlalți copii. Stai aici și când te liniștești poți să revii să te joci din nou ». Învățătoarea se întoarce la copii și îi laudă pentru modul în care lucrează. După două minute îi permite Mariei să revină și o laudă imediat ce își reia modelarea plastilinei fără ai deranja pe ceilalți. Utilizarea întăririi diferențiate și a time-out-ului a condus în foarte scurt timp la remiterea comportamentelor problematice.

Time-out-ul este eficient ca metodă de reducere a comportamentului problematic în situațiile în care întăririle comportamentului sunt sociale (ex. atenția celorlalți) sau tangibile (ex. joaca cu plastilina). Pentru realizarea acestei metode este necesar să avem la dispoziție un context în care întăririle contingente comportamentului problematic nu mai sunt prezente. Metoda nu se poate aplica dacă în noul context în care copilul a fost mutat comportamentul problematic mai primește încă întăriri.

Diferența între time-out și pedeapsa tradițională este dată de modul în care aceasta este prezentată copilului.

Consecință	Pedeapsa tradițională	Time-out
Retragerea din grup	Treci la masa din colț și stai acolo până o să știi cum trebuie să te porți !!!	Nu te poți juca dacă arunci cu plastilină și strici figurinele celorlalți copii. Stai aici și când te liniștești poți să revii să te joci din nou.

Etică în folosirea pedepsei și penalizării

Decizia de a utiliza pedeapsa sau penalizarea ca metodă de modificare comportamentală trebuie să fie analizată cu atenție în contextul evaluării tuturor celorlalte metode de modificare comportamentală și a impactului lor asupra sănătății emoționale a copilului.

Utilizarea metodelor de pedeapsă (aplicarea de stimuli aversivi) este interzisă sub orice formă, deoarece lezează integritatea emoțională a persoanei și stima de sine.

Utilizarea metodelor de penalizare (costul răspunsului sau time-out) este eficientă și este etic permisă dacă sunt respectate următoarele condiții:

1. Aplicarea corectă a altor metode nu a produs rezultatele dorite.

Înainte de a ne gândi să aplicăm penalizarea ca metodă de disciplinare, trebuie întâi să aplicăm alte metode alternative de disciplinare: extincția, întărirea diferențiată, controlul stimulilor. Dacă nici una dintre aceste metode nu produce rezultatele dorite, putem avea în vedere aplicarea consecințelor logice sau a pedepsei precum costul răspunsului, time-out.

2. Aplicarea pedepsei necesită identificarea corectă a funcției comportamentului.

Pentru alegerea unei metode de penalizare care să fie eficientă trebuie să realizăm mai întâi analiza funcțională a comportamentului. Doar cunoscând funcția comportamentului vom putea decide care metodă de pedeapsă este eficientă în reducerea comportamentului problematic. De exemplu, dacă comportamentul problematic are ca rol atragerea atenției, costul răspunsului va fi o metodă ineficientă. În aceste situații se recomandă aplicarea extincției mai întâi. Dacă această metodă nu funcționează, vom opta ulterior pentru aplicarea time-out-ului.

Atenție! La început, după aplicarea extincției, rata comportamentului (frecvența sau intensitatea) va crește foarte mult; perseverența în aplicarea extincției, fără nici o abatere, face ca rata comportamentului să scadă în timp.

3. Aplicarea întăririi diferențiate concomitent cu aplicarea unei penalizări.

Întărirea diferențiată a comportamentului alternativ dezirabil sau întărirea absenței comportamentului problematic trebuie să însoțească de fiecare dată aplicarea unei penalizări. În acest fel intervenția va fi centrată pe dezvoltarea comportamentului dezirabil care să înlocuiască comportamentul nedezirabil care este eliminat. Doar prin înlocuirea comportamentului nedezirabil putem preveni reapariția lui, în absența pedepsei.

4. Informarea copilului și consimțământul adultului.

Aplicarea penalizării se poate face în condițiile în care cel cărui i se aplică (copilul, elevul) cunoaște și înțelege motivul aplicării penalizării, scopul penalizării (efectele care se doresc a fi obținute), situațiile în care va fi aplicată și cum va fi aplicată. Dacă copilul este sub vârsta de 18 ani, adultul (părinte, tutore) trebuie să își dea consimțământul pentru aplicarea acestei metode. În caz contrar aplicarea penalizării fără informarea copilului și consimțământul adultului, aplicarea penalizării poate fi considerată abuz din partea celui ce o aplică.

5. Protejarea integrității fizice și psihice a copilului.

Aplicarea unei pedepse sau penalizări se face doar în condițiile în care este asigurată securitatea completă a celui care o primește. Nu se admite aplicarea pedepselor sau penalizărilor care pun în pericol integritatea fizică sau psihică a copilului (la îl fac să se simtă umilit, devalorizat, marginalizat, stigmatizat etc.).

6. Severitatea problemei

Aplicarea metodelor de pedeapsă (utilizarea stimulilor aversivi precum imobilizarea copilului, aplicarea unor stimuli dureroși) sunt permise doar în situațiile deosebit de grave în care copilul pune în pericol propria viață sau viața sau integritatea fizică a altora.

7. Monitorizarea aplicării pedepsei sau penalizării

Pedeapsa și penalizarea au ca și consecință imediată oprirea pe moment a comportamentului nedezirabil. Acest efect reprezintă o întărire a comportamentului de a pedepsi / penaliza. Deoarece urmările dorite sunt imediate, comportamentul de a pedepsi / penaliza tinde să își crească frecvența. De aceea, riscurile utilizării excesive ale pedepsei / penalizării sunt foarte mari. Pentru a preveni aceste situații, orice aplicare a pedepsei trebuie înregistrată. Este necesar ca aplicarea pedepsei / penalizării să aibă loc doar în cadrul unui plan de modificare comportamentală prestabilit.

Capitolul VII

Când problemele de disciplină nu sunt ceea ce par a fi

Problemă de disciplină sau diagnostic medical?

Există situații în care multe dintre problemele de comportament ale elevilor pot fi simptome ale unei condiții medicale complexe, precum condițiile neurologice. În aceste cazuri, intervenția învățătorului sau a profesorului are un rol important în continuare, dar trebuie însoțită și de alte tipuri de intervenții, specifice simptomatologiei.

Responsabilitatea care revine profesorului în aceste cazuri este diferențierea între o problemă de disciplină și problemele medicale. Ca urmare, înainte de a lua decizia de a modifica un anumit comportament verificați următoarele întrebări:

A cui este problema?	Dacă comportamentul problematic nu interferează cu funcționarea copilului, dacă nu afectează funcționarea celorlalți elevi sau mediul de învățare, atunci comportamentul nu reprezintă o problemă reală. El este perceput ca problematic doar de către profesor, în raport cu standardele sau așteptările sale personale.
-----------------------------	---

Consecințele comportamentului sunt atât de catastrofice încât să fie necesară intervenția chiar dacă comportamentul apare foarte rar?	Dacă comportamentul pune în pericol pe copil sau pe alte persoane, sau dacă afectează buna desfășurare a programului pentru toți ceilalți, trebuie avută în vedere intervenția asupra comportamentului, chiar dacă el este foarte rar. Se recomandă pentru aceste situații, în care comportamentul apare rar, centrarea atenției spre contextul care conduce la apariția comportamentului și nu pe comportamentul în sine. <i>Exemplu:</i> <i>Trebuie să identificăm și să modificăm contextele în care comportamentul apare sau acțiunile pe care noi înșine le facem chiar înainte de apariția comportamentului. De asemenea, se recomandă evaluarea abilităților copilului de a răspunde la acele contexte, pentru că în aceste situații există o mare probabilitate ca problema comportamentală să fie datorată lipsei abilității de a răspunde adecvat la acea situație.</i>
Este elevul capabil să își schimbe singur comportamentul dacă noi îi oferim întăririle adecvat în mod adecvat?	Dacă răspunsul la această întrebare este Nu, atunci nu este util să aplicăm metode de disciplinare pentru modificarea acelui comportament. Este importantă adordarea lui din perspectiva unui simptom.
Este elevul capabil să facă comportamentul alternativ dezirabil? Este capabil să îl facă în mod constant?	Dacă elevul nu este capabil să facă comportamentul dezirabil, sau dacă nu este capabil să îl facă în mod constant, atunci orice plan de intervenție comportamentală va produce fie un factor de stres pentru elev, care va produce agitație, tensiune și va conduce la înrăutățirea modului de manifestare a comportamentului problematic. Acesta este un indice al faptului ca este probabil ca respectivul comportament să fie un simptom.
Pot cei care vor fi responsabili de implementarea planului de modificare a comportamentului să asigure aplicarea lui consistentă?	Dacă răspunsul la această întrebare nu este afirmativ, atunci un astfel de plan de modificare comportamentală nu trebuie început. Aplicarea lui neconsistentă nu aduce rezultate și poate produce experiențe de învățare nefavorabile atât pentru copii cât și pentru adulții implicați.

Pot fi identificate mai multe probleme comportamentale la același elev?	Dacă același elev prezintă mai multe probleme de comportament, se recomandă evaluarea neuropsihologică și evaluarea psihologică a elevului. Problemele comportamentale pot avea cauze neurologice (de ex. sindromul de deficit atențional și hiperactivitate - ADHD) sau probleme emoționale (de ex. tulburarea de comportament opozițional).
--	---

Un diagnostic frecvent confundat cu problemele de disciplină este tulburarea de hiperactivitate și deficit atențional (ADHD – attentional deficit and hyperactivity disorder). Confuzia se datorează faptului că, de cele mai multe ori, modul de manifestare a bolii este similar unor probleme comportamentale.

ADHD este o tulburare care afectează funcționarea sistemului cognitiv. Aplicarea unor tehnici de intervenție eficiente pornește de la cunoașterea **mecanismelor explicative ale tulburării**. Mecanismele explicative ale ADHD sugerează care sunt tehnicile cele mai eficiente de intervenție și modul în care acestea pot fi aplicate. Aplicarea unor metode de intervenție fără cunoașterea și înțelegerea mecanismelor explicative ale ADHD-ului nu este eficientă.

- Deficitele cognitive din ADHD apar datorită unor **disfuncții la nivelul funcțiilor executive, ale proceselor neuropsihologice care intervin în autoreglare**.
- Problemele de neatenție care caracterizează tulburarea pot fi **un rezultat al procesării deficitare la nivelul funcțiilor executive**, în special a componentei **numită memorie de lucru** (reprezentări mentale ale evenimentelor care sunt activate temporar în minte pentru a putea ghida comportamentul curent).
- Aceste deficite cognitive se regăsesc în fiecare dintre cele 2 dimensiuni caracteristice ADHD-ului, neatenția și hiperactivitatea-impulsivitatea.
- În **neatenție** copilul nu are abilitatea de a-și menține atenția într-o sarcină, de a-și aminti și a urma regulile sau instrucțiunile și de a rezista stimulilor distractori în tot acest timp.
- În **hiperactivitate cu reacții comportamentale impulsive** apar dificultăți la nivelul inhibiției voluntare sau executive a răspunsului prepotent. Problemele de inhibiție apar în jurul vârstei de 3-4 ani înaintea celor legate de neatenție (5-7 ani).
- Aceste deficite cognitive sunt expresia **funcționării neadecvate a unor procese cognitive**. Sistemul cognitiv este format dintr-o serie de procese (atenție, memorie de lucru, memorie de lungă durată), care se află în interacțiune unele cu celelalte, iar funcționarea deficitară a unuia dintre ele afectează automat și funcționarea celorlalte. Acest aspect este cu atât mai important în cazul atenției, cu cât aceasta susține și energetic celelalte procese.

În 1997 Barkley propune **un model cognitiv al ADHD**, considerat de referință în ceea ce privește explicarea deficitelor cognitive care determină cele două tipuri de simptome principale, neatenția și hiperactivitatea.

Barkley afirmă că datorită problemelor de inhibiție este afectată funcționarea a patru procese cognitive executive: **memoria de lucru, reglarea afectivă și motivațională, limbajul intern și reconstituirea.**

Acestea la rândul lor **influențează controlul motor al comportamentului**, capacitatea de a elabora răspunsuri complexe, orientate spre un scop.

Comportamentul acestor copii va fi **influențat de contextul imediat.**

O metodă relevantă de intervenție este **managementul contingențelor, a antecedentelor și consecințelor unui comportament.**

O metodă eficientă este controlul stimulilor, de exemplu **organizarea spațiului în care copilul realizează o sarcină** (de școală sau joc) prin minimizarea distractorilor.

Copiii și în mod special adolescenții cu ADHD manifestă dificultăți de învățare datorate simptomelor specifice tulburării. Gimnaziul și liceul devin mai solicitante pentru elevi din punctul de vedere al sarcinilor școlare. Tot în această perioadă așteptările adulților (profesori și părinți) față de adolescent sunt din ce în ce mai mari în termeni de independență, autonomie și funcționare socială.

O atenție specială trebuie acordată adolescenților care au ca simptome dominante dificultățile de susținere, menținere a atenției (subtipul ADD) și care sunt mai dificil de identificat decât cele comportamentale, de hiperactivitate și impulsivitate. Inabilitatea adolescenților de a face față sarcinilor școlare, dezorganizarea și dificultățile de menținere a atenției sunt simptome care necesită o abordare specială.

Cele mai eficiente metode, identificate în literatura de specialitate, prin care îi oferim adolescentului suport pentru optimizarea performanțelor școlare, sunt strategiile cognitive.

Strategii comportamentale de intervenție în ADD

Strategii comportamentale în ADHD
Utilizarea unui calendar zilnic, săptămânal și / sau lunar.
Realizarea unei sarcini mai dificile înaintea realizării unei sarcini mai ușoare.
Fragmentarea unei sarcini complexe în sarcini mai mici.
Utilizarea unor obiective intermediare în loc de termene de predare.

Controlul stimulilor din mediu pentru minimizarea distractorilor.
Adaptarea sarcinilor și a momentului de învățare la stilul optim de învățare și de viață (program de somn, relaxare).
Solicitarea sprijinului unui tutore sau supervisor / antrenor în realizarea unor sarcini.

Exemple:

Tehnica	Descrierea tehnicii	Exemple
Întărirea pozitivă și întărirea negativă	O <i>întărire</i> este acea situație sau stimul care survine după executarea unui comportament, crescându-i frecvența acestuia. <i>Întărirea pozitivă</i> vizează menținerea sau intensificarea unui comportament prin producerea sau prezentarea unei stimulări. <i>Întărirea negativă</i> se referă la menținerea sau intensificarea unui comportament prin <i>încetarea</i> sau reducerea unei stimulări aversive.	Copilul a realizat sarcina de lucru – comportamentul țintă (ex. a citit un text) și i se oferă un timp de joc pe calculator – comportamentul care funcționează ca întărire pentru comportamentul țintă – citirea textului.
Time-out sau excluderea	<i>Time-out-ul</i> sau <i>excluderea</i> se referă la scoaterea unei persoane care a efectuat un comportament indezirabil, dintr-o situație care are funcție de recompensă pentru copil.	Un copil care a încălcat o regulă a clasei și și-a lovit colegul, va sta 3 minute într-un loc special din clasă pentru a se liniști. Acest loc îi oferă copilului prilejul de a observa consecințele neplăcute (nu se mai joacă cu colegii) ale unui comportament neadecvat (lovirea unui coleg).

Costul răspunsului (response-cost)	Se referă la retragerea unor întăriri de care a beneficiat cineva (cum ar fi de exemplu privilegiile), ca urmare a efectuării unui comportament indezirabil.	Un copil care nu și-a realizat sarcinile propuse pentru acel moment pierde un privilegiu negociat în prealabil cu părintele. De exemplu, acela de a se uita la desenele animate preferate sau a merge în oraș cu prietenii.
Economia de jetoane (token economy)	Este o metodă ce combină sistemul de întăriri pozitive cu celelalte metode de modificare comportamentală. Copilul primește o recompensă sau un privilegiu dacă realizează comportamentul dorit și pierde un privilegiu sau o întărire dacă realizează un comportament nedorit.	De exemplu, pentru fiecare comportament dezirabil, dorit (ex. rezolvă un exercițiu, citește două fraze) copilul primește o recompensă simbolică, o steluță. Un comportament nedorit, indezirabil (ex. își lovește colegul) semnifică pierderea unei steluțe. La sfârșitul săptămânii toate steluțele adunate pot fi transformate într-o recompensă materială, un premiu (ex. o jucărie sau vizionarea unui film la cinema) împreună cu părinții.

Bibliografie:

- 1990, Alberto, P.A., Troutman, A.C. , *Applied Behavior Analysis for Teachers*, (3rd ed.) New York: Macmillan Publishing Comp.
- 1998, American Academy of Pediatrics, Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health, *Guidance for Effective Discipline*, Pediatrics Vol. 101 No. 4 April 1998
- 1997, Barkley, R. A., *ADHD and the nature of self-control*. New York: Guilford Press.
- 1998, Barkley, R. A., *Attention Deficit Hyperactivity Disorder: A handbook for diagnosis and treatment* (2nd ed.). New York: Guilford Press.
- 2002, Stephen E. Brock, *Helping the Student With ADHD in the Classroom*, National Association of School Psychologists.
- 2003, Judge L. David, *Suspending Disbelief Moving Beyond Punishment to Promote Effective Interventions for Children with Mental or Emotional Disorders*, Bazelon Center for Mental Health Law, Washington D.C.
- 2001, Hann, D.M (ed.), *Taking Stock of Risk Factors for Child/ Youth Externalizing Behavior Problems*, U.S. National Institute of Mental Health
- 2003, Mary E. Haskett, Susan Smith Scott, Raven Grant, Caryn Sabourin Ward, Canby Robinson, *Child-related cognitions and affective functioning of physically abusive and comparison parents*, Child Abuse & Neglect, 27, 663–686.
- 2005, L. Fox, S. Langhans, Logical Consequences, *What Works Briefs*, Center on the Social and Emotional Foundations for Early Learning.
- 1992, Kandel, E., *Physical Punishment and the Development of Aggressive and Violent Behavior: A Review*, Family Research Laboratory, University of New Hampshire
- 1998, Mary Magee Quinn, Robert A. Gable, C. Michael Nelson, Kenneth W. Howell, *Addressing Student Problem Behavior: an introduction to functional behavioral assessment and behavior intervention plans*, the Center for Effective Collaboration and Practice.
- 2004, Raymond G. Miltenberger, *Behavior Modification. Principles and Procedures*, Thomson – Wadsworth, Canada.
- 1998, Antoinette Y. Rodgers, *Multiple Sources of Stress and Parenting Behavior*, Children and Youth Services Review, Vol. 20, No. 6, pp. 525-546,
- 2003, Safran, S.P, Oswald, K. , *Positive Behavior Supports: Can Schools Reshape Disciplinary Practices?*, in Exceptional Children, 69,3, 361-365.
- 2002, Smith, S.W., *Applying Cognitive-Behavioral Techniques to Social Skills Instruction*, <http://www.tourettesyndrome.net>
- 2005, Ginny Sprang, James J. Clark, Stephanie Bass, *Factors that contribute to child maltreatment severity: a multi-method and multidimensional investigation*, Child Abuse & Neglect 29, 335–350.

2000, Murray A. Straus, *Demystifying the Defenses Of Corporal Punishment*, The Primordial Violence: Corporal Punishment By Parents, Cognitive Development, And Crime

*** 2000, *Classroom Management*, Los Angeles County Office of Education & California Department of Education, Safe Schools and Violence Prevention Office, www.lacoe.edu

Lucrare realizată și tipărită în 3000
de exemplare cu sprijinul financiar
al Reprezentanței UNICEF în România.

ISBN: 978-973-7871-94-7